

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΠΙΝΑΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

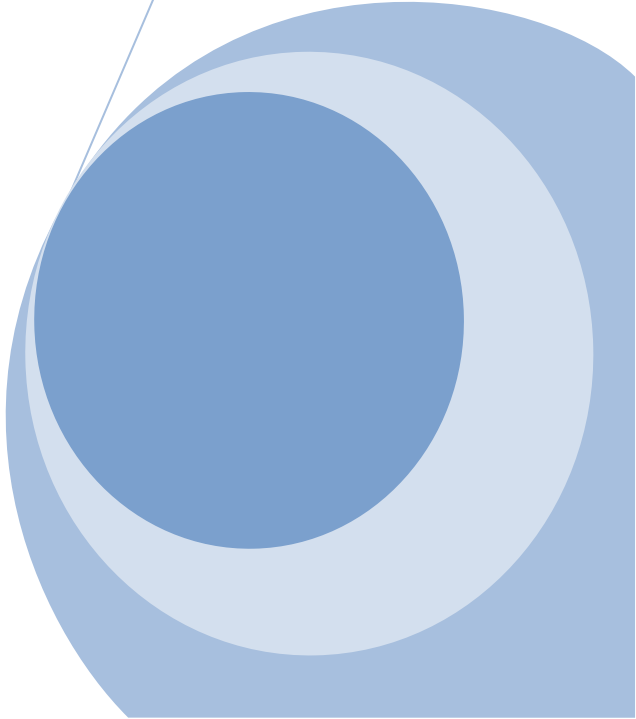
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ Α ΛΥΚΕΙΟΥ 2013-2014

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΟΜΑΔΑ Α: ΔΡΙΤΣΑΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
ΚΕΦΑΛΑΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΑΓΓΕΛΗΣ
ΤΣΩΤΣΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ

ΟΜΑΔΑ Β : ΚΑΤΡΙΣΙΩΣΗ ΚΑΤΕΡΙΝΑ
ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΩΣΤΑΣ
ΤΟΥΡΚΟΧΩΡΙΤΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

ΟΜΑΔΑ Γ : ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ
ΜΕΡΚΟΥΡΗ ΜΑΡΙΑ
ΡΟΥΣΣΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. Αποδομώντας την ζωγραφική των σπηλαίων	5
2. Η γκαλερί των Νεότερνταλ	7
3. Ομηρικά Έπη.....	9
3.1 Αρχαϊκά Χρόνια.....	10
3.2 Κλασσική Περίοδος.....	11
3.3 Η ζωγραφική στην Κρήτη.....	14
4. Μυκηναϊκή Εποχή.....	15
4.1 Η ελληνική κοινωνία από τον 11 ^ο έως τον 8 ^ο αιώνα.....	16
4.2 Το εμπόριο και η βιοτεχνία.....	18
4.3 Η κοινωνία κατά την Κλασσική Εποχή.....	20
4.4 Οι οικονομικές συνθήκες.....	21
4.5 Η κοινωνία στην Ελληνιστική εποχή.....	22
4.6 Η Μακεδονική κοινωνία.....	24
5. Επαγγέλματα που χάθηκαν στο χρόνο.....	25
5.1 Ο Ρινιαστής.....	25
5.2 Ο Ξυλοκερατάς.....	25
5.3 Ο Σαματατζής	26
5.4 Οι Κολαουζέροι.....	27
5.5 Γουναράς αλεπούς και ατσίδα.....	27

5.6	Ο Καπνοδοχοκαθαριστής.....	28
5.7	Ο Ντιβανάς.....	29
5.8	Ο Σαλεπιζτής.....	29
5.9	Ο Λατερνατζής.....	30
5.10	Ο Αμαξιάς.....	31
5.11	Ο Τσαμπάσης.....	32
5.12	Ο Σαπουνοποιός.....	33
5.13	Οι Λουκουματζήδες.....	33
5.14	Ο Μεταπρατής.....	34
5.15	Ο Πετροπελεκάνος/Γλύπτης.....	35
5.16	Ο Αγγειοπλάστης.....	35
5.17	Ο Ακονιστής.....	36
5.18	Ο Καλαθάς.....	36
5.19	Ο Καροποιός.....	37
6.	ΠΑΡΑΔΟΣΗ.....	38
6.1	Η έννοια της παράδοσης-τι σημαίνει για εμάς.....	38
6.2	Η επιρροή της παράδοσης σε εμάς κοινωνικά και προσωπικά.....	39
6.3	Αποτυπώσεις της παράδοσης μέσα από πίνακες.....	43
7.	ΤΕΧΝΗ.....	46
7.1	Λίγα λόγια για την τέχνη.....	46

7.2 Η ζωγραφική ως μέσο μεταβίβασης πολιτισμικών στοιχείων	52
7.2.1 Η γλώσσα	52
7.2.2 Η θρησκεία	53
7.2.3 Η ιστορία	54
7.2.4 Οι τέχνες	55
7.3 Επαγγέλματα μέσα από πίνακες	56
8. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ.....	65
8.1 Η Γαλλική Επανάσταση	65
8.2 Εργατική Πρωτομαγιά.....	68

➤ **Αντικείμενο:** Επαγγελματικές δραστηριότητες μέσα από πίνακες ζωγραφικής

➤ **Πεδίο Εφαρμογής :**

ΟΜΑΔΑ Α : Το πεδίο Εφαρμογής της ομάδας Α ήταν οι πίνακες από τους οποίους αντλούσαμε πληροφορίες για τα επαγγέλματα των ανθρώπων των παλαιότερων χρόνων.

ΟΜΑΔΑ Β: Το πεδίο εφαρμογής της ομάδας Β ήταν η αναζήτηση των επαγγελμάτων που έχουν χαθεί η ανάλυσή τους με λεπτομέρεια.

ΟΜΑΔΑ Γ : Το πεδίο εφαρμογής της ομάδας Γ ήταν η **παράδοση**- τι σημαίνει για εμάς, πως μας επηρεάζει κοινωνικά και προσωπικά, οι αποτυπώσεις της παράδοσης σε πίνακες- **η τέχνη** – η συμβολή της ζωγραφικής στη μεταβίβαση πολιτισμικών στοιχείων, πως η ζωγραφική απαθανατίζει επαγγέλματα καθώς και οι επιδράσεις- και ο **κοινωνικός μετασχηματισμός** – πως η τέχνη καταγράφει, πως η κοινωνία αλλάζει από παλαιότερα μέχρι σήμερα.

➤ *Στόχοι Εργασίας :*

Στόχος της εργασίας μας ήταν αρχικά να μάθουμε να συνεργαζόμαστε ομαδικά, να καταλάβουμε εις βάθος τι μας ζητάν τα ερευνητικά ερωτήματα και να περάσουμε στην έννοια της παράδοσης με σωστή και λεπτομερή αναζήτηση. Στη συνέχεια ήταν να συνεχίσουμε τη συνεργασία μας και την επικοινωνία για την σωστή ανάπτυξη του περιεχομένου, να μάθουμε για την ζωή και τον τρόπο με τον οποίο εργάζονταν οι άνθρωποι των παλιότερων χρόνων, να μάθουμε τα επαγγέλματα τα οποία έχουν εξαφανιστεί, να προσεγγίσουμε την έννοια της τέχνης, να την αναλύσουμε λεπτομερώς καθώς επίσης και να συλλέξουμε τα απολύτως απαραίτητα για την εργασία. Ύστερα, στόχος μας ήταν να εμβαθύνουμε στον κοινωνικό μετασχηματισμό, να βρούμε στοιχεία και να τα αναπτύξουμε. Επιπλέον σκοπός μας ήταν να εξετάσουμε πως συνδυάζεται η τέχνη με τους κοινωνικούς σχηματισμούς που διαμορφώθηκαν ή διαμορφώνουν ένα αδιάφανο εργασιακό τοπίο.

➤ *Αέξεις κλειδιά:* πίνακες ζωγραφικής, επαγγέλματα, τέχνη, παλαιολιθική εποχή, παράδοση, κοινωνικός μετασχηματισμός, έθιμα, ήθη, γιορτές, ομηρικά έπη, αρχαϊκά χρόνια, κλασσική περίοδος, επαγγέλματα που χάθηκαν

➤ *Μεθοδολογία :*

Για να μπορέσουμε να φέρουμε εις πέρας την εργασία, χρειάστηκε να διαθέσουμε πολύ από τον χρόνο μας, στην αναζήτηση των πληροφοριών μας, η οποία βασίστηκε τόσο σε βιβλιογραφία, όσο και σε ηλεκτρονικές πηγές. Πρέπει να σημειωθεί ότι, οι πληροφορίες που συλλέγονταν από κάποια πηγή του διαδικτύου, περνούσαν από μεγάλο έλεγχο.

Συνεργαστήκαμε, σε μέγιστο βαθμό, με σκοπό το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Για τη σύνθεση της εργασίας χρειάστηκε η ατομική και η ομαδική δουλειά. Μεγάλη βοήθεια δόθηκε από τους συντονιστές μας, οι οποίοι μας καθοδηγούσαν καθ' όλη την πορεία μας, αφού μας έδιναν χρήσιμες συμβουλές και οδηγίες, καθώς και μας παρέπεμπαν σε πηγές που διευκόλυναν την εξέλιξη και την ανάπτυξη της εργασίας μας.

1. ΑΠΟΔΟΜΩΝΤΑΣ ΤΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΩΝ ΣΠΗΛΑΙΩΝ

Ζωγραφισμένα σπήλαια έχουν ανακαλυφθεί και συνεχίζουν να ανακαλύπτονται σε πολλά μέρη του κόσμου εκπλήσσοντας τους ερευνητές τους με την ομορφιά τους και την ποικιλία των σχεδίων τους. Από τις πρώτες ανακαλύψεις τους μέχρι την καθιέρωση της γνησιότητάς τους και την ανάγκη ύπαρξης μιας επιστήμης που θα μελετά τις εκφάνσεις της ζωής πριν την Ιστορία ο δρόμος ήταν τραχύς και ιδιαίτερος μακρύς. Τα ζωγραφισμένα σπήλαια είναι η απόδειξη μιας ώριμης πνευματικής καλλιέργειας, αλλά και η απόδειξη ότι ο άνθρωπος σε όποιο μέρος του πλανήτη Γη κι αν βρισκόταν ταλαιπωρούταν από τα ίδια προβλήματα, είχε παρόμοιες ανάγκες και στην αυγή του πολιτισμού του χρησιμοποίησε κοινούς κώδικες έκφρασης. Η τέχνη των σπηλαίων αποδεικνύει την οικουμενικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης και την κοινή εκκίνηση του ανθρώπινου είδους από την Ευρώπη και την Αμερική έως την Αυστραλία και την Αφρική. Μία από τις πρώτες καταγεγραμμένες ανακαλύψεις έγινε το 1814 στη Βρετανία από τον Maudet de Penhoet ο οποίος παρατήρησε κάποιες διακοσμημένες με ζωγραφιές επιφάνειες βράχων σε ένα περίπατό του. Το 1830 στην Ισπανία ο Felix Torres Amat θα αναφερθεί στην τέχνη των σπηλαίων, όπως και ο Manuel de Gongora y Martinez το 1839. Στη Βρετανία το 1825 ερευνητές θα αναφερθούν στα Calderstones, ζωγραφισμένοι βράχοι κοντά στο Λίβερπουλ, οι οποίοι ήταν ήδη πολύ γνωστοί από το 1568. Στις αρχές του 19ου αιώνα θα ανακαλυφθούν και οι τοιχογραφίες του Orkney και μόλις το 1864 ο George Tate θα περιγράψει πρώτος την τέχνη των τοιχογραφιών της Αγγλίας. Τρία χρόνια αργότερα, το 1867, ο γιατρός της βασίλισσας Βικτωρίας, επίσης και ο εφευρέτης του χλωροφόρμιου, θα γράψει ένα βιβλίο με τίτλο *Archaic Sculpturing* το οποίο θα αναφέρεται στα εγχάρακτα σχέδια κάποιων σκοτσέζικων ποτηριών και στα σύμβολα των δαχτυλιδιών. Το 1850 στη Ρωσία θα εκδοθεί από τον P. Schwed ένα βιβλίο για τα εγχάρακτα σχέδια που βρέθηκαν στη Lake Onega και πολλά ακόμη σχέδια θα ανακαλυφθούν στα Ουράλια όρη και τη Σιβηρία. Το 1843 ο κληρικός Axel Emanuel Holmberg θα συγγράψει έναν πολύ χρήσιμο για τους μεταγενέστερους κατάλογο έργων παλαιολιθικής τέχνης με τίτλο *Skandinaviens Hallristningar*, δηλαδή Τα εγχάρακτα έργα της Σκανδιναβίας. Το πιο αξιομνημόνευτο έργο για την συγκεκριμένη τέχνη της περιοχής έγινε από έναν Δανό, δάσκαλο καλλιτεχνικών, τον Lauritz Baltzer, ο οποίος την περίοδο 1881-1908 εξέδιδε τόμους με αντιγραμμένα

σχέδια από τα σχέδια των σπηλαίων. Το 1879 λαμβάνει χώρα η γνωστή ιστορία του Marcelino Sanz de Sautuola με το σπήλαιο Altamira. Τη δεκαετία του 1880 ο Edouard Piette, ο οποίος και είχε αποδεχθεί αμέσως τη γνησιότητα των τοιχογραφιών του Altamira, θα ανακαλύψει το διακοσμημένο σπήλαιο Le Mas d' Azil, στα γαλλικά Πυρηναία Όρη, η γνησιότητα του οποίου ήταν πολύ δύσκολα να μην γίνει αποδεκτή εξαιτίας μιας κατολίσθησης που είχε απαγορεύσει την είσοδο στο σπήλαιο για τουλάχιστον 20.000 χρόνια. Οι δύο τελευταίες αυτές ανακαλύψεις θα εμφυσήσουν διαφορετική, νέα, πνοή στην επιστήμη της Παλαιοντολογίας. Ο εικοστός αιώνας διαπνέεται από το καινούριο κλίμα που επικρατεί στην επιστήμη αυτή. Το 1903 ο φωτογράφος Juan Cabre y Aguilo θα κάνει την πρώτη επιστημονική ανακοίνωση παρουσιάζοντας φωτογραφίες από τρία ελάφια σε κόκκινο χρώμα και έναν βούβαλο που είχε ανακαλύψει στο σπήλαιο Roca dels Moros στην Calapata. Στην Ιταλία μόλις το 1914 θα αναφερθούν στις τοιχογραφίες της Valcamonica των ιταλικών Άλπεων. Στην Ταϊλάνδη το 1912 ο L. L. Lunet de Lajonquiere, ένας Γάλλος στρατιωτικός τοπογράφος, ανακαλύπτει μία σπηλιά με γεωμετρικά σχέδια στο Khao Kian. Στην Κίνα, στο Hong Kong, ήδη από το 1819 είχαν ανακαλυφθεί τοιχογραφίες σπηλαίων αλλά μόνο μετά το 1915 ο Hua Zhongjin θα ασχοληθεί επιστημονικά μαζί τους. Το 1927, στη Μογγολία, ένας Σουηδός αρχαιολόγος, ο Folke Bergman, θα ανακαλύψει και εκεί εγχάρακτα σχέδια τα οποία θα επικαλύψει με λευκή σκόνη για να βγάλει ευκρινέστερες φωτογραφίες. Τη δεκαετία του 1990 θα γίνουν πάρα πολλές ανακαλύψεις τοιχογραφιών στο Θιβέτ πλουτίζοντας κατά πολύ τις ήδη μεγάλες σε έκταση και ποικιλία τοιχογραφίες που υπάρχουν στην περιοχή. Στην Αυστραλία το 1929 σε ανασκαφές του Devon Downs Shelter στο Murray River θα έρθουν στο φως εγχάρακτα σχέδια και οι ανακαλύψεις θα συνεχιστούν στη Βόρειο Αυστραλία στο Wharton Hill και στο Panaranittee North και στο Jimmum. Το 1990 πολλές σπηλιές θα βρεθούν στο Kimberley εντελώς αναπάντεχα και απροσδόκητα. Στη Βόρειο Αμερική υπήρχε πολύ μικρό ενδιαφέρον για την παλαιολιθική ζωγραφική και τέχνη μέχρι το 1929 οπότε και εκδόθηκε η διδακτορική διατριβή του Julian Steward στο Berkley του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνια και ο οποίος πρώτος χρησιμοποίησε και καθιέρωσε τους όρους petroglyph για να δηλώσει την εγχάραξη στο βράχο, το εγχάρακτο έργο, και pictograph για να δηλώσει τη ζωγραφική σε βράχο, το ζωγραφισμένο έργο. Από τότε έως σήμερα η μελέτη της ζωγραφικής των σπηλαίων έχει γνωρίσει μεγάλη διάδοση στην ήπειρο αυτή και συνεχώς προστίθενται νέα σπήλαια, όπως, για παράδειγμα, τα εκατοντάδες σπήλαια στη Βραζιλία. Η Αφρική

έχει προσφέρει πολλά σπήλαια στην τέχνη της παλαιολιθικής ζωγραφικής. Η πρώτη ανακάλυψη έγινε το 1908 από κάποιους ιεραπόστολους στην ακτή της λίμνης Nyanza στην Τανζανία, όπου βρήκαν κόκκινες φιγούρες πάνω στα βράχια. Το πρώτο ζωγραφισμένο σπήλαιο βρέθηκε το 1912 και το 1933 βρέθηκαν εγχάρακτα σχέδια σε μία σπηλιά στο Καμερούν. Την ίδια χρονιά ο Lieutenant Brenans παρατήρησε, από τη ράχη της καμήλας στην οποία καθόταν διασχίζοντας το φαράγγι Tassili n' Ajjer στην Αλγερία, κάποια περίεργα σχέδια στα βράχια, τα περίφημα έκτοτε εγχάρακτα σχέδια ζώων και ανθρώπων του Oued Djerat. Η παλαιολιθική ζωγραφική διάσπαρτη σε όλες τις γωνιές του πλανήτη ανακαλύπτεται ή περιμένει να ανακαλυφθεί. Όπου υπήρχαν άνθρωποι την παλαιολιθική εποχή υπήρχε και τέχνη. Το ζήτημα της ερμηνείας αυτής της τέχνης απασχόλησε νωρίς τους εκάστοτε ερευνητές και αναζητητές που την συναντούσαν και οι απόψεις τους δημιούργησαν έναν άλλο χάρτη γεμάτο διαφορετικές ιδέες και συμπεράσματα. Όλοι επιδίωξαν, άλλος λιγότερο και άλλος περισσότερο, να ερμηνεύσουν τα σχέδια που έβλεπαν, να διαβάσουν τα έγχρωμα σκίτσα, να βρουν τους κρυμμένους συμβολισμούς και την κρυμμένη μαγεία. Δεκαετίες ολόκληρες θα περάσουν υπό την σκιά εμβληματικών μορφών για το χώρο της παλαιοντολογίας, πολλές σελίδες θα γραφτούν χωρίς ακόμη να έχει δοθεί οριστική λύση, οριστική απάντηση στο ζήτημα της ερμηνείας της παλαιολιθικής ζωγραφικής και αυτή είναι η μεγαλύτερη γοητεία της τέχνης αυτής.

2. Η γκαλερί των Νεάντερταλ

Μια εντυπωσιακή ανακάλυψη που αλλάζει τα δεδομένα στην ιστορία του ανθρώπου έκαναν ερευνητές στην Ισπανία. Στο εσωτερικό σπηλαίων εντοπίστηκαν τοιχογραφίες που όπως διαπιστώθηκε δημιουργήθηκαν πριν από 42 χιλιάδες έτη από καλλιτέχνες Νεάντερταλ. Είναι τα πρώτα έργα τέχνης που φέρουν την υπογραφή των Νεάντερνταλ ενώ ταυτόχρονα αποτελούν και το αρχαιότερο δείγμα καλλιτεχνικής δημιουργίας. Στις τοιχογραφίες απεικονίζονται φώκιες. Το 1959 μια παρέα αγοριών αποφάσισε να κάνει μια εξερεύνηση στην περιοχή της Κόστα ντελ Σολ που βρίσκεται 50 χλμ ανατολικά από την πόλη της Μάλαγας στη Νότιο Ισπανία. Η απόφαση τους είχε εντυπωσιακή εξέλιξη αφού ανακάλυψαν ένα σύμπλεγμα μεγάλων σπηλαίων στα

οποία υπήρχαν εντυπωσιακοί σταλαγμίτες και σταλακτίτες. Σε αυτά τα σπήλαια υπάρχει και ο μεγαλύτερος σταλαγμίτης στον κόσμο, ο οποίος έχει ύψος 32 μέτρων.

Σύμφωνα με τους ειδικούς στα σπήλαια της Νέρχα ζούσαν Νεάντερταλ και στη συνέχεια, όταν τελικά το είδος αυτό εξαφανίστηκε πριν από περίπου 30 χιλιάδες έτη, φιλοξένησαν Homo sapiens. Η Νότια Ισπανία θεωρείται ότι αποτέλεσε το τελευταίο καταφύγιο των Νεάντερταλ πριν την εξαφάνισή τους. Η κρατούσα θεωρία αναφέρει ότι εξαφανίστηκαν από τον ανταγωνισμό με τα πιο προηγμένα είδη ανθρώπων ενώ τελευταία έχει κερδίσει έδαφος η άποψη ότι η εξαφάνισή τους οφείλεται σε κλιματικές αιτίες. Στα σπήλαια έχουν ανακαλυφθεί πολλά ευρήματα των Homo sapiens (σκελετοί, εργαλεία κ.ά.) ενώ στους τοίχους και τους πελώριους σταλαγμίτες και σταλακτίτες έχουν εντοπιστεί πολλές ζωγραφιές. Όλες όμως οι ζωγραφιές είχαν «χρεωθεί» στους Homo sapiens. Νέα έρευνα αποκάλυψε έξι ζωγραφιές που απεικονίζουν φώκιες, οι οποίες αποτελούσαν μέρος της διατροφής των Νεάντερταλ.

Οι ερευνητές συνέλεξαν οργανικές ύλες από τα σημεία που τις περιβάλλουν και τα έστειλαν για ανάλυση. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα ευρήματα είναι ηλικίας 43.500 – 42.300 ετών και άρα έγιναν από χέρια Νεάντενταλ. Το αρχαιότερο μέχρι σήμερα έργο τέχνης θεωρείτο ότι ήταν οι τοιχογραφίες που εντοπίστηκαν στο σπήλαιο του Σοβέ στην Γαλλία και έχουν ηλικία 32 χιλιάδων ετών. *«Η ανακάλυψη των ζωγραφιών θα αλλάξει την άποψη που έχουμε για τους Νεάντερταλ για τους οποίους κυριαρχεί η εικόνα ενός είδους με χαμηλή νοημοσύνη και δεξιότητες»* αναφέρει ο **Αντόνιο Γκαρίντο**, υπεύθυνος συντήρησης των σπηλαίων Νέρχα.

3.ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ

Εκτός από περιπέτειες και πολεμικά γεγονότα υπάρχουν πολλά στοιχεία της καθημερινής ζωής της εποχής στην οποία αναφέρονται και αυτής κατά την οποία γράφτηκαν. Στην ομηρική κοινωνία εργαζόνταν από κοινού βασιλείς, άρχοντες, ελεύθεροι πολίτες και δούλοι. Οι ίδιοι οι εργάτες της γης, της θάλασσας ή του βουνού, όταν οι ανάγκες το απαιτούσαν, άφηναν τα ειρηνικά έργα τους και έπιαναν τα όπλα για να αντιμετωπίσουν κάποιον επιδρομέα ή να ικανοποιήσουν τις επεκτατικές ορέξεις του ηγεμόνα τους. Παράλληλα, οι λεγόμενοι δημιουργοί, που

κοινωνικά ήταν κοντά στην ομηρική αριστοκρατία, είχαν και άλλες ικανότητες, για τις οποίες επικρατούσε η άποψη ότι ήταν δώρο των θεών (ιερείς, μάντιες, ιατροί, αοιδοί). Μια ξεχωριστή κατηγορία δημιουργών ήταν και οι τεχνίτες (ξυλουργοί, χαλκείς, κεραμοποιοί, μουσικοί). Οι περισσότεροι πάντως ήταν πλανόδιοι και διέθεταν οι ίδιοι τα προϊόντα της εργασίας τους. Συνήθως ονομάζονταν βάνανσοι ή χειρώνακτες.

3.1 ΑΡΧΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΑ.

Η πόλη-κράτος ως θεσμός ισχυροποιείται, το εμπόριο με την εισαγωγή του νομίσματος, την αύξηση του πληθυσμού και τον αποικισμό ξεφεύγει από τα στενά τοπικά όρια και το άτομο απελευθερώνεται. Κάτω από τέτοιες συνθήκες οι τεχνίτες βρίσκουν την ευκαιρία να εγκατασταθούν μόνιμα σε κάποια πόλη, να ανοίξουν το εργαστήριό τους και με τη βοήθεια δούλων να αυξήσουν την παραγωγή τους. Σταδιακά τα εργαστήρια πολλαπλασιάζονται. Συνέπεια της οικονομικής εξέλιξης

είναι η εμφάνιση νέων επαγγελμάτων, που έρχονται να καλύψουν τις συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες και τις καταναλωτικές απαιτήσεις

3.2 ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Παρά το ότι κάποιοι επώνυμοι αριστοκράτες (Πλάτων, Αριστοτέλης, Ξενοφών) θεωρούσαν υποτιμητική κάθε μισθωτή και χειρωνακτική εργασία, δεν ήταν δυνατόν να ανακοπεί το διαρκώς ογκωμένο ρεύμα ανάπτυξης νέων επαγγελμάτων. Επειδή η συμμετοχή των Αθηναίων πολιτών στα κοινά της πόλης απαιτούσε πολύ χρόνο αλλά και για άλλους λόγους, σταδιακά δούλοι και μέτοικοι ανέλαβαν τις περισσότερες χειρωνακτικές ή μισθωτές εργασίες. Στην αθηναϊκή οικονομική ζωή λειτουργούσε πρακτικά ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης. Καμιά νομοθεσία δεν καθόριζε κάποιους λειτουργικούς ή προστατευτικούς όρους εργασίας. Η ανεργία ήταν υπαρκτό φαινόμενο. Κάθε πρωί οι άνεργοι της Αθήνας συγκεντρώνονταν στην

Αγορά και οι εργοδότες μπορούσαν να επιλέξουν όσους και για όσο χρονικό διάστημα ήθελαν. Όταν η ανεργία έφτανε σε μεγάλο ποσοστό, οι υπεύθυνοι πολλών πόλεων κατέφευγαν στο μέτρο της κατασκευής μεγάλων δημόσιων έργων για να την αντιμετωπίσουν. Ο Πλούταρχος υποστηρίζει ότι ένας από τους λόγους των έργων του Περικλή στην Ακρόπολη ήταν κι αυτός. Οι μέρες που δεν εργάζονταν οι Αθηναίοι (αργίες) υπολογίζονται σε 60 το χρόνο. Το ημερομίσθιο ενός απλού εργάτη δεν ήταν καθόλου ικανοποιητικό. Συνήθως ήταν μόλις 1 δραχμή. Με το ποσό αυτό δεν μπορούσε να ζήσει μια οικογένεια, παρά την παραδοσιακή λιτότητα των Ελλήνων. Στην ύπαιθρο θα συναντήσουμε τους γεωργούς, τους κτηνοτρόφους, τους λατόμους, τους υλοτόμους, τους μεταλλωρύχους καθώς και όσους ασχολούνταν με το ψάρεμα και το κυνήγι.

1. Η γεωργία.

Οι Έλληνες θεωρούσαν τη γεωργία βασική πηγή πλούτου, μητέρα και τροφοδότη όλων των τεχνών. Πέρα από τα υλικά αγαθά πρόσφερε σωματική υγεία και εμφυσούσε στην ψυχή όσων την ασκούσαν το αίσθημα της δικαιοσύνης, γενναιότητας, υπομονή και επιμονή. Οι αγρότες χωρίζονταν σε τρεις κατηγορίες: σ' αυτούς που είχαν τη γη και την καλλιεργούσαν μόνοι τους (αυτουργοί), σ' αυτούς που ανέθεταν σε άλλους την καλλιέργειά της και επέβλεπαν το όλο έργο, και σ' αυτούς που εμπιστεύονταν τα πάντα σε κάποιο διαχειριστή και αρκούσαν στα κέρδη από τα κτήματά τους, ζώντας σε κάποια πόλη. Στην Αθήνα, μέχρι την κλασική εποχή, το μεγαλύτερο μέρος της γης κατείχαν οι αριστοκράτες ενώ αργότερα, ιδίως κατά τον 4ο αιώνα π.Χ., τα κτήματά τους διασπάστηκαν σε πολλά μικρότερα και έτσι αυξήθηκε ο αριθμός των ιδιοκτησιών. Η εργασία των γεωργών ήταν σκληρή. Εργάζονταν όλο το χρόνο και τα μέσα καλλιέργειας που διέθεταν ήταν σχεδόν πρωτόγονα. Συνήθως καλλιεργούσαν δημητριακά, αμπέλια, οπωροφόρα δένδρα και λουλούδια. Παράλληλα ασχολούνταν με τη μελισσοκομία, μια και το μέλι θεωρείτο εκλεκτό προϊόν.

2. Η κτηνοτροφία.

Στη Θεσσαλία και στη Βοιωτία η μορφολογία του εδάφους βοηθούσε στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας αλόγων και βοδιών. Στην Αττική, όπως και στις περισσότερες άλλες ελληνικές περιοχές, εκτρέφονταν πέρα από τα γνωστά υποζύγια, που ήταν απαραίτητα για τις μετακινήσεις, κυρίως χοίροι και αιγοπρόβατα. Τα δηλαδή αγροτικές καλλιέργειες και έφερναν σε αντιπαράθεση αγρότες και κτηνοτρόφους. Οι αρχές συχνά αναγκάζονταν μέχρι και να απαγορεύουν την εκτροφή αιγοπροβάτων.

3. Το κυνήγι και το ψάρεμα

Το κυνήγι και το ψάρεμα ήταν από τις πιο αγαπητές και προσοδοφόρες, κατά περίπτωση, ασχολίες των Ελλήνων. Η περιπλάνηση στα βουνά και τους κάμπους για τη συνάντηση του θηράματος και οι τεχνικές για την εξόντωση και περισυλλογή του ασκούσαν το σώμα και έθιζαν τους νέους ιδίως στην αντιμετώπιση πιθανών μελλοντικών πολεμικών κινδύνων. Χρησιμοποιούσαν σφενδόνες, παγίδες, τόξα, ακόντια, τσεκούρια, δόρατα και ειδικά εκπαιδευμένα σκυλιά για να κυνηγούν μεγάλα (λύκους, αγριόχοιρους).

3.3 Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Η ζωγραφική στην Κρήτη όπως δείχνουν τοιχογραφίες από τα ανάκτορα της Κνωσού είναι ευλύγιστη, χαρούμενη, γεμάτη από την ζωντάνια της ζωής, με πολύ φως και χαρούμενα χρώματα. Οι Κρητικοί ζωγράφοι εκφράζουν στα έργα τους το χαρούμενο και ηλιόλουστο εξωτερικό περιβάλλον τους και την ανεμελιά της ζωής. Η ζωγραφική από την Κρήτη διαδόθηκε στην κυρίως Ελλάδα δια μέσου των νησιών. Η τέχνη της Κρήτης προσαρμόστηκε στον χαρακτήρα και στον τρόπο ζωής των ανθρώπων και τα ξένα χαρακτηριστικά αφομοιώθηκαν. Η αφομοίωση έγινε κάπως απότομα για αυτό όπως δείχνουν οι τοιχογραφίες από τα ανάκτορα των Μυκηνών και της Τίρυνθας, η πρώτη ζωγραφική παρουσιάζει μια μονοτονία και βαρύτητα στις κινήσεις. Δηλαδή αφαίρεσαν από την Κρητική ζωγραφική την απόλυτη ελευθερία της, που της χάριζε μεγάλη γοητεία. Η εξέλιξη αυτής της πρώτης τέχνης στην Ελλάδα ήρθε γρήγορα με την κοινωνικότητα του σχεδίου και τον σεβασμό των αναλογιών.

Δημιουργός της αρχαίας ελληνικής ζωγραφικής θεωρείται ο Πολύγνωτος που ίδρυσε την Αττική Σχολή. Σπουδαίος συνεχιστής του Πολύγνωτου ήταν ο Αγάθαρχος που ήταν και ο πρώτος σκηνογράφος της Αρχαίας τραγωδίας. Σημαντικός επίσης ζωγράφος ήταν ο Απολλόδωρος που εκμεταλλεύτηκε την φωτοσκίαση για να αποδώσει τους όγκους. Ο Απολλόδωρος ήταν πολύ ονομαστός και τράβηξε στην Αθήνα πλήθος καλλιτεχνών. Μερικοί όπως ο Ζεύξις και ο Παράσιος έγιναν διάσημοι. Και φτάνουμε στο μεγαλύτερο ζωγράφο των αρχαίων ελληνικών εποχών, τον Απελλή. Ο Απελλής υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες ζωγράφους.

4. ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ

Η μυκηναϊκή κοινωνία κατά τους χρόνους της ακμής της (14ος και 13ος αιώνες π.Χ.) βρίσκεται σε εξαιρετικό στάδιο ανάπτυξης. Η κατάρρευση της μινωικής Κρήτης έχει ως αποτέλεσμα την κυριαρχία των Μυκηναίων στο θαλάσσιο εμπόριο. Το εμπόριο προς την Ανατολή μέσω των θαλάσσιων οδών που είχαν ακολουθήσει οι Μινωίτες για προμήθεια μετάλλων αλλά και προς τη Δύση (Ν. Ιταλία). Κατά τον 13ο αιώνα π.Χ. οι Μυκηναίοι εγκαθίστανται στην Κύπρο. Σε μεγάλη ανάπτυξη έχει φτάσει επίσης η βιοτεχνία με την αγγειοπλαστική και την επεξεργασία του μετάλλου για κατασκευή όπλων, εργαλείων, σκευών αλλά και αντικειμένων από χρυσάφι και ασήμι με μοναδική αναπαράσταση της αίθουσας του θρόνου του ανακτόρου της Πύλου. Ο πλούτος και η μεγαλοπρέπεια των μυκηναϊκών ανακτόρων αντανακλούν τη δύναμη των μυκηναίων ανάκτων. καλλιτεχνική αξία. Οργανωμένη είναι επίσης η κτηνοτροφία και η γεωργική παραγωγή με καλλιέργειες ελιάς, αμπελιού, δημητριακών και οπωροφόρων. Τον έλεγχο, σε μεγάλο βαθμό, όχι μόνο της διοίκησης αλλά και της οικονομικής ζωής ασκούν οι Μυκηναίοι άνακτες μέσω μιας διοικητικής γραφειοκρατίας. Ο άναξ βρίσκεται στην κορυφή της κοινωνικής ιεραρχίας ως επικεφαλής της διοίκησης και του στρατού, ρυθμιστής της οικονομικής ζωής και δικαστής των υπηκόων του. Τον ακολουθούν οι ευγενείς που είναι οι ανώτεροι αξιωματούχοι του κράτους με πρώτο τον λαογέταν (ανώτατο, όπως φαίνεται, στρατιωτικό αξιωματούχο) και τους επέτας (μέλη της βασιλικής ακολουθίας). Υψηλή κοινωνική θέση έχουν επίσης και άλλες κατηγορίες λειτουργών, όπως οι κορέται και υποκορέται (επικεφαλής της διοίκησης στις διάφορες περιφέρειες των μυκηναϊκών κρατών) και οι τελεσταί (γαιοκτήμονες για τα καθήκοντα των

οποίων δεν υπάρχουν σαφείς πληροφορίες). Σημαντική θέση στη μυκηναϊκή κοινωνία κατέχουν οι ιερείς και οι ιέρειες που είναι υπεύθυνοι για τη λειτουργία των ιερών και την οργάνωση της λατρείας. Ο λαός (δήμος) στη μυκηναϊκή κοινωνία ζει σε οικισμούς. Εκτός από τους γεωργούς και τους κτηνοτρόφους υπάρχει ένα πλήθος επαγγελματιών, όπως χαλκουργοί, ξυλουργοί, αγγειοπλάστες, υφαντουργοί, γιατροί, αρτοποιοί κ.ά. Η υψηλή εξειδίκευση αποκαλύπτει την ύπαρξη μιας ανεπτυγμένης κοινωνίας. Μεγάλο μέρος του λαού είναι εξαρτημένο από τα ανάκτορα, για λογαριασμό των οποίων εργάζεται. Στη βάση της κοινωνικής ιεραρχίας βρίσκονται οι δούλοι, που ανήκουν σε πρόσωπα ή σε ιερά, προέρχονται από αιχμαλωσία, από αγορά ή είναι παιδιά δούλων. Σε ό,τι αφορά τη νομική τους θέση, μπορούν να έχουν κάποια ιδιοκτησία και να συνάπτουν γάμους, ενδεχομένως και με ελεύθερες γυναίκες. Εκείνο πάντως που καθορίζει κατά βάση την κοινωνική θέση του ατόμου δεν είναι η δουλεία αλλά η σχέση εξάρτησης ή μη από τα ανάκτορα.

[4.1 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ 11^ο ΩΣ ΤΟΝ 8^ο ΑΙΩΝΑ Π.Χ](#)

Η κατάρρευση των μυκηναϊκών κρατών έχει σοβαρότατες συνέπειες και οριοθετεί σημαντικές αλλαγές στην κοινωνία και την οικονομία. Το ανακτορικό γραφειοκρατικό σύστημα εξαφανίζεται, τα ανακτορικά εργαστήρια παραγωγής πολυτελών βιοτεχνικών προϊόντων διαλύονται και οι τεχνίτες διασκορπίζονται. Η διεξαγωγή του θαλάσσιου εμπορίου προς την Ανατολή αλλά και προς τη Δύση σταματά. Τα σχετικά αρχαιολογικά ευρήματα αποκαλύπτουν μια γενική οικονομική παρακμή. Οι ελεύθεροι εξαρτημένοι από τα ανάκτορα. Οι εξαρτημένοι ελεύθεροι εργάτες εμφανίζονται στα ανακτορικά κατάστιχα λόγω της ρητής υποχρέωσης των ανακτόρων να τους συντηρεί, αν και οι σωζόμενες πινακίδες που περιέχουν τις

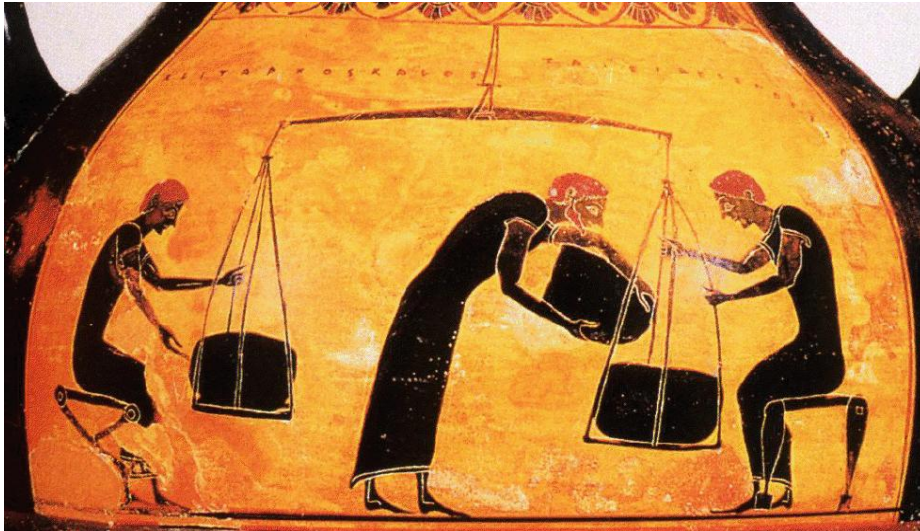
διανομές των μεριδίων συσσιτίου είναι εμφανώς ελλιπείς. Η εξάρτηση συνεπάγεται μια αναγκαστική και άμισθη εργασία προς το κράτος. Μ. Ruirperez-J. Melena, Οι μυκηναίοι Έλληνες, σ. 144. λήξεις αυτές είναι ένας από τους λόγους που προκαλούν τις μετακινήσεις ελληνικών πληθυσμών προς τα νησιά του Αιγαίου και τις δυτικές ακτές της Μ. Ασίας. Κοινωνίες με μυκηναϊκό παρελθόν (Αττική, Εύβοια, Κυκλάδες) αρχίζουν να εισέρχονται με αργούς ρυθμούς στο δρόμο της οικονομικής ανάπτυξης. Σε μια πορεία σύγκλισης μ' αυτές οδηγούνται οι δωρικές κοινωνίες της Πελοποννήσου που επίσης εκμεταλλεύονται τη μυκηναϊκή εμπειρία. Οι κοινωνίες άλλων περιοχών θα παραμείνουν στάσιμες για μεγάλο χρονικό διάστημα (π.χ. Αιτωλία). Οι μεταμυκηναϊκές κοινωνίες είναι κοινωνίες με αγροτικό χαρακτήρα. Η γεωργία και η κτηνοτροφία οργανώνονται σε επίπεδο οίκου, που είναι μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης και περιλαμβάνει την οικογένεια, τα κτήματα, τα ζώα, καθώς και όσους εργάζονται και καταναλώνουν στα πλαίσιά του. Οι γεωργικές καλλιέργειες είναι οι μεσογειακές καλλιέργειες των δημητριακών, του αμπελιού και της ελιάς αλλά και των οπωροφόρων, ενώ οι κτηνοτροφικές δραστηριότητες σχετίζονται με την εκτροφή βοδιών, προβάτων και χοίρων. Την επίβλεψη των αγροτικών και κτηνοτροφικών εργασιών έχει ο κύριος του οίκου, ενώ τις οικιακές εργασίες διευθύνει η σύζυγος του. Μερικά βιοτεχνικά προϊόντα, όπως π.χ. έπιπλα και ενδύματα, παράγονται στα πλαίσια του οίκου. Στους μεγάλους οίκους, που διαθέτουν τα μεγαλύτερα και ευφορότερα κτήματα και ανήκουν στο βασιλιά ή τους ευγενείς, προσφέρει εργασία ένα πλήθος ανθρώπων. Είναι οι θήται, ελεύθεροι που έχουν χάσει την περιουσία τους ή ξένοι που για διάφορους λόγους εκπατρίζονται και χρησιμοποιούνται, κατά κανόνα, στις γεωργικές εργασίες, καθώς και οι δούλοι Έξω από το χώρο του οίκου κινούνται και δρουν τεχνίτες (δημιουργοί), των οποίων οι κλάδοι και οι δραστηριότητες καθορίζονται από τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν. Είναι οι αγγειοπλάστες, που απλοποιούν την εργασία τους, εφόσον δεν υπάρχει ζήτηση λόγω των νέων οικονομικών συνθηκών, οι σιδηρουργοί, οι χαλκουργοί, οι βυρσοδέψες, οι αμαξοποιοί κ.λπ., που η παραγωγή τους αποσκοπεί στην κάλυψη βασικών αναγκών της κοινωνίας. Οι βασιλείς και οι ευγενείς προσκαλούν, όταν έχουν ανάγκη, τον αρμόδιο τεχνίτη για την κατασκευή διαφόρων αντικειμένων, παρέχοντάς του την πρώτη ύλη και δίνοντας του ως αμοιβή τροφή και προϊόντα από την παραγωγή τους. Πλην των τεχνιτών, υπηρεσίες παρέχουν ακόμα ιατροί, μάντιες, αοιδοί, κήρυκες κ.ά.

4.2 Το εμπόριο και η βιοτεχνία

Η αρχαϊκή εποχή σημαδεύεται από τη στροφή πολλών ελληνικών πόλεων στην εμπορική δραστηριότητα, η οποία είχε διακοπεί για μεγάλο χρονικό διάστημα, μετά την κατάρρευση του μυκηναϊκού κόσμου, λόγω των αναστατώσεων και της ανασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή του μεσογειακού χώρου. Ευβοείς και Ρόδιοι στρέφονται στην Ανατολή προς τη Συρία και την Κιλικία (ΑλΜίνα και Ταρσός) για εισαγωγή μετάλλων και συγκεκριμένα χαλκού, σιδήρου, χρυσού. Σε αντάλλαγμα φαίνεται ότι εξάγουν αγγεία, λάδι και κρασί. Οι Ευβοείς είναι επίσης οι πρώτοι που θα στραφούν προς τη Δύση και θα αποικίσουν τις Πιθηκούσες και την Κύμη στις ακτές της Ετρουρίας, για να εκμεταλλευτούν τα πλούσια μεταλλεία σιδήρου της περιοχής. Η εισαγωγή μετάλλων συντελεί στην ανάπτυξη της σχετικής βιοτεχνίας και η ανάγκη για την κάλυψη της αξίας των εισαγόμενων προϊόντων οδηγεί στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής. Σημαντικότερη είναι επίσης η ανάπτυξη της αγγειοπλαστικής που καλύπτει τόσο τις ανάγκες προμήθειας χρηστικών αγγείων όσο και τις ανάγκες απόκτησης αγγείων με καλλιτεχνική αξία, που αποτελούν περιζήτητο προϊόν στις μεσογειακές αγορές. Η σημασία της εμπορικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας σε κοινωνίες που υπάρχει έλλειψη βασικών ειδών διατροφής, όπως τα δημητριακά, αλλά και πρώτων υλών είναι καθοριστική. Οι δραστηριότητες αυτές θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά προς την αγροτική παραγωγή, καθώς η τελευταία εξακολουθεί να είναι η κύρια πηγή πλούτου. Για παράδειγμα, η βιοτεχνική παραγωγή της Κορίνθου στην κεραμική, που κατακτά τις μεσογειακές αγορές από τον 8ο μέχρι περίπου τα μέσα του 6ου π.Χ. αιώνα, είναι μια υπολογίσιμη πηγή προσόδων για μια πόλη με λίγες καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Ο αποικισμός εννόησε τη βιοτεχνία και το

εμπόριο. Στα πρώτα τουλάχιστον στάδια που ακολούθησαν την ίδρυση τους, και μέχρι να αναπτύξουν δική τους παραγωγή, οι αποικίες εισάγουν βιοτεχνικά προϊόντα και εξάγουν πρώτες ύλες, τρόφιμα και δούλους. Το σχήμα αυτό είναι γενικά το σχήμα των εμπορικών ανταλλαγών των ελληνικών πόλεων, αν προσθέσουμε στις εξαγωγές το λάδι και το κρασί. Την εμπορική δραστηριότητα ευνοεί η εμφάνιση του νομίσματος. Ανεξάρτητα από τις απόψεις που έχουν διατυπωθεί σχετικά με το σκοπό της κοπής των πρώτων νομισμάτων, είναι βέβαιο ότι η κυκλοφορία τους έδωσε τεράστια ώθηση στις ανταλλαγές, αρχικά σ' εκείνες διαμεσογειακού επιπέδου. Όπως φαίνεται, τα πρώτα νομίσματα κόπηκαν τον 7ο αιώνα π.Χ. στη Λυδία, ήταν από φυσικό μίγμα χρυσού και αργύρου (ήλεκτρο) και είχαν σταθερό βάρος. Πρώτη στην Ελλάδα κόβει νομίσματα η Αίγινα στα τέλη του 7ου αιώνα π.Χ., ακολουθεί η Κόρινθος περί το 600 π.Χ. και η Αθήνα λίγο αργότερα. Σύντομα το ασημένιο νόμισμα θα υιοθετηθεί από όλες τις εμπορικές πόλεις της Ελλάδας και αργότερα, όταν θα αποκτήσει υποδιαιρέσεις, θα χρησιμοποιηθεί και στο λιανικό εμπόριο. Η δυνατότητα επένδυσης σε εμπορικές δραστηριότητες, σ' αυτή την περίοδο, ήταν ανύπαρκτη για όσους δεν διέθεταν κτηματική περιουσία που, όπως έχει σημειωθεί, ήταν η κύρια πηγή πλούτου. Έτσι, στις εμπορικές δραστηριότητες εμπλέκονται οι κάτοχοι κτηματικής περιουσίας, ευγενείς ή μη, ταξιδεύοντας οι ίδιοι ή αντιπρόσωποι τους. Φροντίζουν για τη ναυπήγηση του πλοίου, την επάνδρωσή του και τη συγκέντρωση του φορτίου. Αργότερα θα αρχίσουν να επενδύουν παρέχοντας δάνεια στους εμπόρους και πλοιοκτήτες. Οι γαιοκτήμονες λοιπόν ωφελούνται από την εμπορική δραστηριότητα, τόσο γιατί αναμειγνύονται σ' αυτή, όσο και γιατί διαθέτουν στην αγορά το περίσσειμα της αυξημένης αγροτικής παραγωγής τους. Σε ό,τι αφορά το εσωτερικό εμπόριο, αρχικά διεξαγόταν χωρίς μεσάζοντες. Η διάθεση των τοπικών προϊόντων γινόταν απευθείας από τους παραγωγούς, ενώ των εισαγομένων από τους εμπόρους που τα εισήγαν. Από τον 6ο αιώνα π.Χ. εμφανίζονται οι κάπηλοι, οι οποίοι συγκεντρώνουν στο κατάστημά τους διάφορα προϊόντα και τα διαθέτουν. Η αγορά, δηλαδή ο τόπος συγκέντρωσης των πολιτών, αποκτά έτσι και οικονομική λειτουργία, πλην της πολιτικής και της θρησκευτικής. Δεν είναι μόνο ο τόπος της συνέλευσης και των εορταστικών εκδηλώσεων, αλλά και ο τόπος των συναλλαγών και της διεξαγωγής του λιανικού εμπορίου. Έντονη εμπορική δραστηριότητα συναντά κανείς και στις ζώνες των λιμανιών, τα οποία θα εξελιχθούν προοδευτικά σε κέντρα οικονομικής δραστηριότητας.

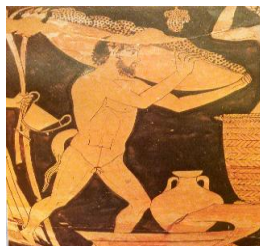
4.3 Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Κατά την κλασική περίοδο (5ος και 4ος αιώνες π.Χ.) η κοινωνική οργάνωση των ελληνικών πόλεων-κρατών είναι περισσότερο σταθερή. Σ' αυτό συντελούν οι ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στον ελληνικό χώρο. Στις "δυναμικές" ελληνικές κοινωνίες οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις σχετίζονται με τον πλούτο, το ποσοστό ελευθερίας των ατόμων και τις δυνατότητες συμμετοχής στα κοινά. Η αριστοκρατία των ευγενών και του χρήματος συνεχίζει να κατέχει τις πιο προνομιακές κοινωνικές θέσεις, ενώ πολλές κατηγορίες ελεύθερων πολιτών αποτελούν τα μεσαία και κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Ιδιαίτερη κατηγορία αποτελούν οι μέτοικοι, που, αν και ζουν ελεύθεροι, αποκλείονται από την πολιτική ζωή, ενώ στη δυσμενέστερη θέση βρίσκονται οι δούλοι, που δεν τους αναγνωρίζεται σχεδόν κανένα δικαίωμα.

4.4 Οι οικονομικές συνθήκες

Κατά την κλασική περίοδο παρατηρείται μεγάλη οικονομική ανάπτυξη εξαιτίας της εξάπλωσης και επικράτησης των Ελλήνων στο χώρο της Μεσογείου και της αύξησης του όγκου των εμπορικών συναλλαγών. Η παραγωγή των μικρών ή μεγάλων ελληνικών βιοτεχνιών εξάγεται σ' ολόκληρη τη Μεσόγειο και αυξάνει σημαντικά τον πλούτο στις πόλεις του μητροπολιτικού αλλά και του αποικιακού χώρου. Εντούτοις, η

επιθυμία για την κατοχή γεωργικών εκτάσεων παραμένει ισχυρή. Η επιθυμία αυτή ερμηνεύεται και από τη μειωμένη παραγωγικότητα στον πρωτογενή τομέα που οφείλεται τόσο στην αγρανάπαυση και τη χρήση παραδοσιακών μεθόδων καλλιέργειας όσο και στη συνακόλουθη έλλειψη σε είδη διατροφής, κυρίως δημητριακά. Δεν είναι τυχαίο ότι στην Αθήνα της κλασικής εποχής τα ζητήματα που απασχολούσαν μόνιμα την εκκλησία του δήμου ήταν δύο: η ασφάλεια της πόλης και η επάρκεια σε σιτηρά. Σύμφωνα με την άποψη του Αριστοτέλη η προτεραιότητα της γεωργίας δικαιολογείται γιατί, ως οικονομική εκδήλωση, σχετίζεται άμεσα με τη φύση και τους θεούς, ενώ το εμπόριο και η βιοτεχνία εξαρτώνται από τους ανθρώπους. Η ανάπτυξη της βιοτεχνίας είναι μια πραγματικότητα που παρατηρείται σε πολλές ελληνικές πόλεις κατά την κλασική εποχή. Η μεγαλύτερη βιοτεχνία της κλασικής Αθήνας που μας είναι γνωστή είναι ιδιοκτησία ενός μέτοικου από τις Συρακούσες, του Κεφάλου, πατέρα του Λυσία. Απασχολούσε 120 δούλους που κατασκεύαζαν ασπίδες. Ο πατέρας του ρήτορα Δημοσθένη είχε δύο βιοτεχνίες (μαχαιροποιίας και επίπλων), στις οποίες απασχολούνταν περίπου 50 δούλοι. Οι περιπτώσεις αυτές φαίνεται ότι αποτελούν εξαίρεση. Το μέγεθος των βιοτεχνικών επιχειρήσεων στην κλασική εποχή ήταν κατά κανόνα μικρό, και στις περισσότερες περιπτώσεις δεν χρησιμοποιούνταν πάνω από 1-2 δούλοι, που εργάζονταν μαζί με τεχνίτες, συνήθως ιδιοκτήτες της επιχείρησης. Η παραγωγή των προϊόντων της υφαντουργίας συνεχίζει να γίνεται κυρίως από τις γυναίκες, ελεύθερες και μη, στο πλαίσιο κάθε οικογένειας. Ακόμη, πολλοί ήταν εκείνοι που κατασκεύαζαν με τα ίδια τους τα χέρια τα έπιπλα του σπιτιού τους. Η ίδια περίπου εικόνα παρατηρείται και στο εμπόριο. Οι εμπορικές επιχειρήσεις ήταν σχετικά μικρές και η λειτουργία τους επηρεαζόταν από πολλούς αστάθμητους παράγοντες. Οι έμποροι λοιπόν αναλάμβαναν ένα εξαιρετικά μεγάλο επιχειρηματικό κίνδυνο, που ως ένα βαθμό μεταβιβαζόταν στους δανειστές τους. Οι τελευταίοι διέθεταν τα χρήματά τους, με αντάλλαγμα έναν υψηλό τόκο. Η σημασία που είχε η ακίνητη περιουσία, ωθούσε τους ελεύθερους ανθρώπους να επενδύουν τα χρήματά τους κατά πρώτο λόγο σε αγροτικές εκτάσεις ή κατοικίες και κατά δεύτερο λόγο σε δούλους.

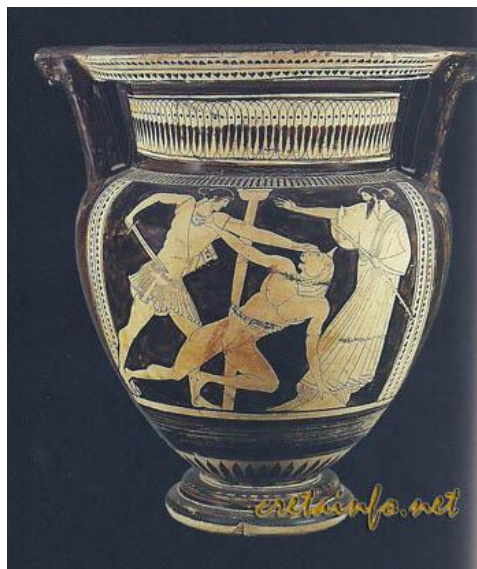

4.5 Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Η οικονομική και κοινωνική κατάσταση στις ελληνικές πόλεις

Από τον 4ο αιώνα π.Χ. η γεωργική παραγωγή στην Αττική είχε αρχίσει να μειώνεται σημαντικά, παρά το ότι οι τρόποι καλλιέργειας είχαν βελτιωθεί. Το γεγονός οφειλόταν κυρίως στην παραμέληση της γης λόγω των συνεχών πολεμικών συγκρούσεων και στη διάβρωση του εδάφους που είχε ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη αρκετών από τα παλαιά κτήματα². Παράλληλα τα μεταλλεία του Λαυρίου, που αποτελούσαν παλαιότερα βασική πηγή πλούτου για την πόλη της Αθήνας, είχαν σχεδόν εγκαταλειφθεί, γιατί η απόδοσή τους κρινόταν ασύμφορη, ενώ τα μεταλλεία της Θράκης είχαν αλλάξει χέρια. Το εμπόριο έφθινε συνεχώς, ενώ άκμαζε σε άλλες παλαιές ελληνικές πόλεις (Ρόδος, Δήλος) και κυρίως στις νέες της Ασίας και της Αιγύπτου. Οι μεγάλες **βιοτεχνίες** που λειτουργούσαν με δούλους αυξάνονταν συνεχώς στην Αθήνα, όπως και στις άλλες μεγάλες ελληνικές πόλεις. Η προμήθεια δούλων γινόταν κυρίως από τις αγορές της Δήλου και της Ρόδου με μικρό τίμημα. Η χρησιμοποίηση των δούλων σε κάθε είδους εργασία ανάγκαζε τους ελεύθερους μισθωτούς που έμεναν άνεργοι να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους τόσο φτηνά, ώστε σε αρκετές περιπτώσεις να στοιχίζουν στους εργοδότες λιγότερο από τους δούλους. Έτσι εξηγείται και η προθυμία πολλών ιδιοκτητών να απελευθερώνουν τους δούλους τους με κάποιο μικρό αντίτιμο. Την τάση αυτή της χειραφέτησης ευνοούσε και το ότι την περίοδο αυτή, με το ελληνικό άνοιγμα σε όλο τον τότε γνωστό κόσμο, είχε αναπτυχθεί ένα κοσμοπολίτικο πνεύμα, που ήταν αντίθετο με τις φυλετικές διακρίσεις και συνάμα ένα ανθρωπιστικό αίσθημα, που εκφράστηκε περισσότερο με τα φιλοσοφικά ρεύματα της εποχής (Επικούρειοι, Στωικοί). Οι μεγάλες βιοτεχνίες απορρόφησαν σταδιακά τις μικρότερες ή τις υποχρέωσαν να κλείσουν, με αποτέλεσμα να ενταθούν οι κοινωνικές ανισότητες. Μερικές πόλεις, για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα, οδηγήθηκαν στη δημιουργία κρατικών μονοπωλίων. Στη Ρόδο, για παράδειγμα, το κράτος ανέλαβε την μονοπώληση της αγγειοπλαστικής, στην Πριήνη των αλυκών και στη Μίλητο της υφαντουργίας. Φαίνεται όμως ότι οι μισθοί που κατέβαλαν οι κυβερνήσεις στους ελεύθερους μισθωτούς δεν διέφεραν και πολύ απ' αυτούς των ιδιωτών, γι' αυτό η κατάσταση δεν βελτιώθηκε σημαντικά. Οι **τραπεζίτες** απέκτησαν τεράστια οικονομική δύναμη. Ένας

μάλιστα πρωτοποριακός τραπεζίτης από τη Ρόδο (ο Αντιμένης) ανέλαβε να καλύπτει τους ιδιοκτήτες δούλων για κάθε απόδραση με ασφάλιστρα 8% επί της αξίας του δούλου, εγκαινιάζοντας έτσι το θεσμό της ασφάλισης. Τα μεγάλα κέρδη ώθησαν μερικές πόλεις (Δήλο, Βυζάντιο κ.ά.) στη δημιουργία κρατικών τραπεζών. Στη γενική οικονομική αναστάτωση συνέβαλε και το γεγονός ότι η αποδέσμευση των περσικών θησαυρών (χρυσού και αργύρου) από τον Αλέξανδρο και τους διαδόχους του είχε αυξήσει την κυκλοφορία του χρήματος, με αποτέλεσμα, αρχικά τουλάχιστον, να αυξηθούν υπερβολικά οι τιμές των προϊόντων. Την αύξηση των τιμών δεν ακολούθησε ανάλογη αύξηση των μισθών, με συνέπεια την περαιτέρω επιδείνωση της κατάστασης των οικονομικά ανίσχυρων. Και μπορεί στη συνέχεια με την ανάπτυξη του εμπορίου οι τιμές να επανήλθαν στα κανονικά τους επίπεδα, ωστόσο όμως πολλοί είχαν υποστεί οικονομική καταστροφή. Με τα νέα δεδομένα ένα άτομο στηριζόμενο αποκλειστικά στο μισθό του μόλις που μπορούσε να επιβιώσει. Η δημιουργία οικογένειας, κατά συνέπεια, ήταν σχεδόν αδύνατη. Ο δρόμος για μισθοφορία ή μετανάστευση στην Ανατολή πολλές φορές ήταν η μόνη διέξοδος στο πρόβλημα.

[4.6 Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ](#)

Η Μακεδονία ήταν μια ελληνική περιοχή η οποία στο παρελθόν δεν είχε ακολουθήσει την οικονομική ανάπτυξη των πόλεων της νότιας Ελλάδας. Την πρώτη οικονομική ώθηση στο κράτος έδωσε ο βασιλιάς Αρχέλαος αλλά κυρίως ο Φίλιππος Β'. Με την εκμετάλλευση των μεταλλείων του Παγγαίου οργανώθηκε αξιόλογος

στρατός και στόλος και δημιουργήθηκαν προϋποθέσεις ανάπτυξης αστικής ζωής. Η εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου στην Ανατολή και το μεταναστευτικό ρεύμα που ακολούθησε έβλαψαν σημαντικά την οικονομία της Μακεδονίας. Η αστικοποίηση που άρχισε στην εποχή του Φιλίππου συνεχίστηκε εξελικτικά ως την υποταγή των Μακεδόνων στους Ρωμαίους (168 π.Χ.). Παρ' όλα αυτά πολλοί κάτοικοι παρέμεναν στην ύπαιθρο ως αγρότες ή μισθωτοί καλλιεργητές των κτημάτων του βασιλιά ή των ευγενών. Παράλληλα, πολλοί Σκύθες, Δάρδανοι και Ιλλυριοί μετανάστευαν στα μακεδονικά εδάφη και εργάζονταν με εργασιακό καθεστώς που παραμένει άγνωστο. Φαίνεται ότι, με εξαίρεση κάποιους δούλους που χρησιμοποιούνταν στις οικιακές εργασίες, ο θεσμός της δουλείας δεν είχε επικρατήσει στη Μακεδονία. Γενικά το κράτος αυτό, παρά τη μεγάλη του επέκταση, ποτέ δεν ήταν σε καλή οικονομική κατάσταση. Το γεγονός ότι μετά την ήττα στην Πύδνα οι νικητές Ρωμαίοι αρκέστηκαν σε ετήσιο φόρο μόλις 100 αργυρών ταλάντων αποτελεί ένδειξη για τις περιορισμένες οικονομικές του δυνατότητες.

5. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΑΝ ΣΤΟΝ ΧΡΟΝΟ

5.1 Ο Ρινιαστής

Έρινοι λέγονται τα αρσενικά σύκα που βάζουν οι συκοπαραγωγοί στις συκιές για να γονιμοποιηθούν και να κάνουν σύκα. Αυτά είναι σύκα που τα παίρνουν από αρσενικές συκιές ή αγριοσυκιές και τα περνούν σε κλωστές για να είναι εύκολο το κρέμασμα στις κανονικές [θηλυκές] συκιές. Έτσι όταν οι έρινοι ξεραθούν σκάζουν και βγαίνουν από αυτούς τα ωάρια της γονιμοποίησης που με τα έντομα και τον αέρα γονιμοποιούν τα άλλα. Οι άνθρωποι αυτοί που μάζευαν, αποθήκευαν και πωλούσαν τους ορνιους ή ερινιούς λέγονταν ερινιαστές ή ρινιαστές.

5.2 Ο Ξυλοκερατάς

Ο Ξυλοκερατάς ήταν ειδικός στην επεξεργασία των κεράτων των ζώων και ιδίως

των κριαριών. Όταν πάρουμε κάποιο κέρατο από ζώο και ιδίως από κριό, επειδή αυτό έχει σαν συστατικό το βούτυρο και την κερατίνη

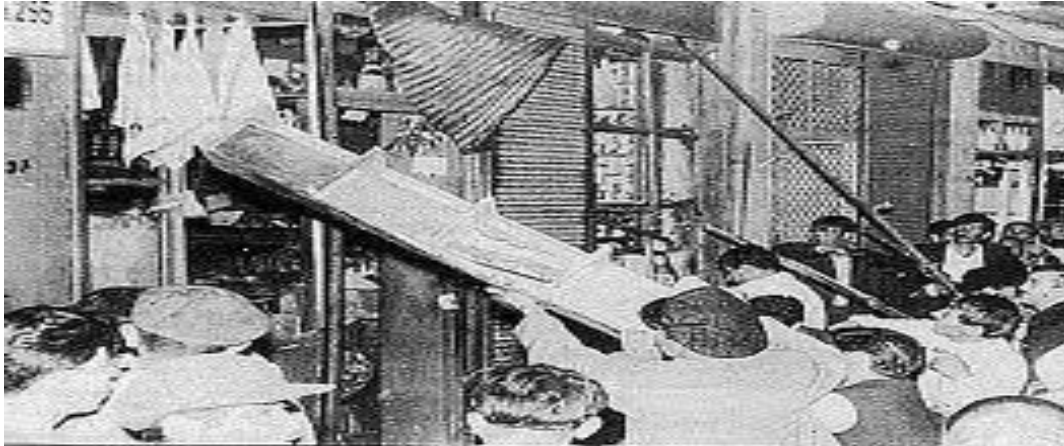

και άλλα υλικά, και το ζεστάνουμε αυτό γίνεται εύπλαστη ύλη. Έτσι ο τεχνίτης μπορεί να κάνει κοχλιάρια κοινώς χουλιάρια ή κουτάλια, πιρούνια, τσατσάρες, κουμπιά και ότι άλλο σοφιστεί εκείνη τη στιγμή. Το πελέκημα που κάνει σε αυτά τα κέρατα μπορεί να είναι ένα σκάψιμο για να γίνει κάποιο κουτάλι που θέλει πλατύ κεφάλι. Αυτό γίνεται με αιχμηρό εργαλείο, φάλτσέτα ή κοφτερό μαχαίρι. Αυτά τα υλικά από το κέρατο, μπορούσαν να συνδυαστούν και με ξύλινη λαβή, καμιά φορά για οικονομία στα μαχαίρια και στα πιρούνια... Πολλές φορές ατόφια χρησιμοποιούνταν για λαβές σπαθιών, κρητικών μαχαιριών, κατασκευές χτενών και πολλών άλλων διακοσμητικών ειδών. Στην αρχαιότητα χρησιμοποιούσαν χαυλιόδοντες από αγριογούρουνα, όπως και ελεφαντόδοντα. Πολλά είδη στολισμού των γυναικών στην αρχαιότητα, όπως τα περιδέραια ήταν από κόκαλα, όπως και πολλά γεωργικά εργαλεία. Άρα δεν είναι των τελευταίων ετών η δουλειά του ξυλοκερατά.

5.3 Ο Σαματατζής

Ο σαματατζής ήταν πληρωμένος ταραξίας δημοσίων συγκεντρώσεων είτε από κάποια πολιτική ή συντεχνιακή παράταξη είτε μεμονωμένο υποψήφιο, έτσι που να είναι έτοιμος να δράσει σε κάποια δεδομένη στιγμή. Όταν ο εκπρόσωπος κάποιας παράταξης δυσκολευτεί να συνεχίσει σε κάποια κόντρα, ο σαματατζής θα επέμβει με φωνές και ακατονόμαστες φράσεις που να διεγείρει το θυμό των άλλων, ώστε να

διακοπεί η συνεδρίαση. Θα μπορούσε να ήταν και ομάδα σαματατζήδων και όχι ένας. Τέτοιες ομάδες δεν είχαν ιδεολογία αλλά ήταν ευκαιριακοί χειροκροτητές, τοιχοκολλητές, αβανταδόροι και παρατρεχάμενοι.

Κινδύνευαν καμιά φορά να παρεξηγηθούν, να στριμωχτούν και να φάνε ακόμη και ξύλο. Μα και αυτό ήταν στο πρόγραμμα. Βλέπεις τα αγαθά «κόποις κτώνται» που λέγανε και οι Αρχαίοι ημών πρόγονοι. Μα θα μου πεις είναι δουλειά αυτή βρε φίλε. Προκειμένου να είσαι σαν τους άλλους που τρώνε ξύλο στα κέντρα διασκεδάσεως γιατί χαλάνε την παραγγελιά, είναι προτιμότερο να χαλάς μια συγκέντρωση που στο κάτω - κάτω μπορείς να φας ή και να δώσεις ξύλο. Ο καρπαζοεισπράκτορας, ήταν αυτός που μάζευε καρπαζιές από υποτίθεται παλικαράδες. Έτρωγε τις καρπαζιές του και αργότερα έπαιρνε τα λεφτά του. Αν θα τους ρωτούσαν όλους αυτούς που περιγράψαμε, τί επάγγελμα κάνουν θα μας απαντούσαν με στόμφο: ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ. Αυτό ακριβώς ήταν. Επιχειρούσαν και ότι βγει. Από εδώ βγαίνει και ο σαματάς.

5.4 Οι Κολαουζέροι

Οι κολαουζέροι ήταν επιφορτισμένοι με το μέτρημα του χρόνου που χρειαζόταν κάποιος βουτηχτής σφουγγαριών να παραμείνει στη θάλασσα. Δεν είχαν ρολόγια για να μετρούν τον χρόνο, αλλά είχαν την γνωστή μας κλεψύδρα. Η κλεψύδρα είναι διπλό γυάλινο δοχείο που έχει δύο κοιλιές. Για να μετρήσουν τον χρόνο γεμίζουν με νερό την μια κοιλιά και την αναποδογυρίζουν για να μεταφερθεί το νερό με το σταγονόμετρο που λέγανε, στην άλλη. Η αντίστροφη θέση της κλεψύδρας χρειαζόταν πάλι τον ίδιο χρόνο. Στην αρχή ήταν πήλινα δοχεία, αργότερα έγιναν γυάλινα και

τελευταία από διαφανές υλικό. Τώρα δε χρειάζονται γιατί τον χρόνο τον μετράμε με ρολόγια. Άλλες κλεψύδρες δούλευαν με ψιλή άμμο ή χρωματιστά υγρά. Ο κολαουζέρης, κατά διαταγή του αφεντικού του, όταν μάλιστα είχαν βρει καλό πάγκο και έβγαζαν πολλά σφουγγάρια, παρέτεινε το χρόνο παραμονής του σφουγγαρά στη θάλασσα. Τούτο είχε σαν συνέπεια να παθαίνουν πολλές ζημιές οι βουτηχτάδες από τη νόσο των δυτών. Για να γίνει καλά κάποιος δύτης που είχε πάθει ζημιά έπρεπε να πάθει και δεύτερο τράνταγμα για να επανέλθει στα συγκαλά του. Μαντζαρόλι λεγόταν το άδειασμα της κλεψύδρας. Η φράση και στον κολαουζέρη κρέμεται η ζωή μας τα λέει όλα. Σήμερα εμείς λέμε για κάποιον που μας παρακολουθεί. Μας παριστάνει τον κολαούζο, ή για κολαούζο σε πήραμε και όχι για κολαουζέρη.

5.5 Γουναράς αλεπούς και ατσίδας

Ο ατσίδας είναι είδος κουναβιού με πολύ δυνατή όσφρηση. Έτσι εντοπίζει εύκολα τη νύχτα τις κότες που όταν τις βρει τις πνίγει και τους ρουφάει το αίμα. Είναι παμφάγο και τρώει σταφίδες σύκα και όλα τα φρούτα που υπάρχουν στους κήπους. Πιο πολύ μοιάζει με το κουνάβι ή το σκίουρο [γκρι-καφετί]. Πιανότανε με δόκανο στο χιονιά, με δόλωμα σύκο ή κρέας. Ο κυνηγός τον έπιανε και τον έγδερνε. Πούλαγε το δέρμα για τη γούνα που έβαζαν οι γυναίκες στα παλτά [μινγκ]. Για την αλεπού είχαμε ειδική άδεια από τα Δασαρχεία και Νομαρχίες να τη σκοτώνουν γιατί ήταν στα επικηρυγμένα ζώα. Έτσι οι κυνηγοί έστηναν караούλι να σκοτώνουν επικηρυγμένα ζώα. Πήγαιναν τα πόδια ή τις ουρές και τις παρουσίαζαν στα τοπικά γραφεία. Έπαιρναν το χαρτζιλίκι και ευχαριστημένοι έφευγαν. Το ίδιο γινόταν και με άγρια πουλιά, όπως καρακάξες, κίσσες, κοράκια και κουφογερακίνες. Όλα αυτά ήταν αρπαχτικά και έτρωγαν τα κοτόπουλα. Ευτυχώς που εναντιώθηκαν διάφορες Οικολογικές οργανώσεις και μείς σήμερα μπορούμε να δούμε κάποιο που περίσσεψε από τότε και που κινδυνεύει σήμερα πολύ περισσότερο από τα φυτοφάρμακα. Τις ουρές τις έπαιρναν γουναράδες και έκαναν διάφορες γούνες. Οι πιο καλές ουρές των αλεπούδων είναι οι Καναδέζικες. Από τα υπολείμματα αυτών των κομματιών κάποιοι άλλοι επιτήδειοι [ατσίδες] έκαναν διάφορα μικροσκοπικά ζωάκια. Αυτά τα έβαζαν σε σελοφάν και τα πουλούσαν στα ζαχαροπλαστεία και σε άλλα καταστήματα σαν είδη δώρων. Αυτό το εμπόριο το είχα κάνει κι εγώ όταν πρωτοξεκίνησε στην Αθήνα από τον Στέλιο Τζανταρμά που το εμπνεύστηκε. Το κακό με αυτόν ήταν ότι έπαιρνε

γούνες γυναικών για διόρθωμα και στο τέλος οι γούνες γίνονταν σκυλάκια.

5.6 Ο Καπνοδογοκαθαριστής

Ο καθαριστής της καμινάδας ήταν παλιός επαγγελματίας που κατά τη δουλειά του ανήκε στη μαύρη φυλή και όταν πήγαινε στο σπίτι του και πλενόταν ήταν στη λευκή. Ο καθαριστής ή μάλλον οι καθαριστές, γιατί ήταν δύο και τρεις, ήταν ειδικοί στον καθαρισμό της καπνιάς της καμινάδας των σπιτιών, γραφείων, δημοσίων χώρων, ταβερνών, φούρνων και αλλού. Τα υλικά που χρησιμοποιούσαν ήσαν πρωτόγονα γιατί δεν υπήρχαν τα σημερινά βοηθήματα. Είχαν σκοινιά, αφάνες, τσαλιά, πανιά ξύστρες, σκάλες και γάντζους. Πήγαιναν σε κάποια οικοδομή και άρχιζαν την εργασία τους. Έκαναν αναγνώριση του χώρου. Κάποιος ανέβαινε στην κορυφή της καμινάδας και κρεμούσε ένα σκοινί. Ο άλλος που ήταν κάτω στο τζάκι, έδενε από το σκοινί τα φρόκαλα, τσαλιά, αφάνες και όσα άλλα είχε που θα μπορούσαν να ξύσουν την κάπνα που υπήρχε στο εσωτερικό της καμινάδας. Η μουτζούρα έπεφτε στο τζάκι και την μάζευαν και την έδιωχναν από αυτό. Επειδή πολλές φορές η κάπνα ήταν λαδωμένη και έπεφτε επάνω τους, δεν έβγαινε χωρίς σαπούνι. Έπρεπε να πάνε στα σπίτια τους, να πλυθούν με καυτό νερό για να βγει. Δεν χρειαζόταν να τον ρωτήσεις τί δουλειά έκανε γιατί από τα ρούχα του και τη μουτζούρα του καταλάβαινες ότι ήταν καθαριστής μουτζούρας, καπνιάς καμινάδας και όχι μπαρουτοκαπνισμένος. Για αυτό στα παλιά τα χρόνια ήταν πολύ γνωστός.

5.7 Ο Ντιβανάς

Ντιβανάς είναι ο κατασκευαστής ντιβανιών, κρεβατιών με συρματένιο δίκτυ. Επίσης, είναι και ο επιδιορθωτής ντιβανάς. Εμείς αυτόν θα περιγράψουμε που γύριζε στις γειτονιές με ένα ζεμπίλι με μια κουλούρα σύρμα, δύο τανάλιες, πένσες, καρφιά, σφυριά και μερικά άλλα εξαρτήματα. Στις γειτονιές που πήγαινε φώναζε και ξαναφώναζε ο ντιβανάς "ντιβάνια επισκευάζω" και ότι άλλο του ερχόταν στο μυαλό. Ήταν δύσκολη δουλειά γιατί τα ντιβάνια έστω και χαλαρωμένα χρησιμοποιούνται. Δεν είναι σαν τα πάνινα που σκίζονταν και έπεφτες στο πάτωμα. Η κυρά έβγαζε στην αυλή το ντιβάνι και αυτός σαν ειδικός του έριχνε την πρώτη ματιά και έκοβε ταρίφα.

Μαντάμ να του βάλουμε ανοξειδωτο ή γαλβανιζέ σύρμα που να μη κόβεται και να μη σκουριάζει. Άμα είναι έτσι πάει τόσο, άμα είναι αλλιώς πάει τόσο κ.λπ. Η συμφωνία κλεινότανε και ο τεχνίτης μάστορας άρχιζε τη δουλειά. Έσφιγγε με κάποια μέγγενη τις άκρες, που τις τέντωνε να πάρουν την ευθεία του κρεβατιού και να μην κάνουν γούβα. Αυτό ήταν το στιμόνι που λένε στον αργαλειό. Μετά έπαιρνε τα κάθετα σύρματα [υφάδια] και τα τέντωνε και αυτά και τα κάρφωνε στις σανίδες. Έβαζε και το στρώμα και έτσι η κυρά μπορούσε να κοιμηθεί και επί τέλους να τεντώσει τα πόδια της. Σήμερα και αυτός έχασε τη δουλειά του γιατί τα κρεβάτια είναι ξύλινα και κάτω από το στρώμα υπάρχουν σανίδες. Τα στρώματα είναι πολύ καλά, ανατομικά και έτσι έπαψε η ταλαιπωρία με τα σύρματα που λύγιζαν και που καμιά φορά τρυπούσαν και τα στρώματα.

5.80 Σαλεπιτζής

Ένας από τους γραφικότερους πλανόδιους επαγγελματίες της παλαιότερης εποχής ήταν ο σαλεπιτζής. Στην τούρκικη γλώσσα *salep* σημαίνει σαλέπι και *salepci* ο παρασκευαστής και πωλητής του ποτού, ο σαλεπιτζής.

Το σαλέπι είναι σκόνη από αποξηραμένους βολβούς διαφόρων ορχεοειδών. Η σκόνη βράζεται με ζάχαρη ή μέλι και αρωματίζεται με πιπερόριζα. Το ομώνυμο ποτό είναι θρεπτικό λόγω του αμύλου και της γόμας που περιέχει καθώς και θερμαντικό λόγω της παχύρρευστης μορφής του.

Το στέκι του ο σαλεπιτζής το διάλεγε με βάση τις περιοχές που σύχναζαν οι ξενύχτηδες και εκείνοι που άρχιζαν τη δουλειά τους αξημέρωτα (οικοδόμοι, εργάτες κ.λπ). Θυμάμαι πριν από πολλά χρόνια κάποιες φορές όταν τύχαινε να ξενυχτήσουμε, κατεβαίναμε στην Πλ. Ομονοίας για να αγοράσουμε την εφημερίδα της επομένης ημέρας (πάντα τις έβρισκες πρώτα στα περίπτερα του κέντρου) και μετά αναζητούσαμε τον σαλεπιτζή για ένα ρόφημα που σε βοήθαγε να ξεχάσεις την παγωνιά της νύχτας.

Εκεί στο στέκι του, όση ώρα αυτός ετοιμάζε το ζεστό ρόφημα, δημιουργούσε ένα κλίμα ευθυμίας αλλά και αντιπαραθέσεων, προκαλώντας τους πελάτες που περίμεναν μέσα στην παγωνιά, και θίγοντας θέματα που αφορούσαν την πολιτική επικαιρότητα, την καθημερινότητα και οτιδήποτε ήταν ικανό να "ανάψει τα αίματα". Έτσι οι

θαμώνες ζεσταίνονταν έως ότου εκείνος ολοκληρώσει την παρασκευή του θαυματουργού ροφήματος.

Ο σαλεπιτζής ήταν από τους γραφικούς τύπους. Ντυμένος στα άσπρα, φορούσε έναν ψηλό σκούφο όπως αυτός του μάγειρα, τα σκεύη που χρησιμοποιούσε ήταν μπρούτζινα, πολύπλοκα αλλά συνήθως καλογυαλισμένα και πεντακάθαρα. Τα μετέφερε κρεμασμένα από τους ώμους του στα άκρα ενός ξύλινου κομματιού όπως αυτό που βλέπετε στην εικόνα του background.

Το επάγγελμα του σαλεπιτζή είναι ένα από τα επαγγέλματα που εξαφανίζονται. Όμως θα έλεγα πως τα στέκια που δημιουργούνται με την παρουσία του αποτέλεσαν ένα είδος πρώιμου/πρόχειρου υπαίθριου "καφενείου" όπου οι θαμώνες είχαν την ευκαιρία να ενημερωθούν για την επικαιρότητα αλλά και να ανταλλάξουν τις απόψεις τους.

5.9 Ο Λατερνατζής

Ο λατερνατζής γυρνούσε τημανιβέλα της “ρομβίας” και έπαιζε το “Τεζόρο μίο” πλάι στα γερτά ξύλινα πατζούρια.

Η λατέρνα είναι ένα αυτόματο μουσικό όργανο που αν και ογκώδες δεν χρησιμοποιείται μόνο σε κλειστούς χώρους αλλά συχνά μεταφέρεται σε ανοιχτούς χώρους, πλατείες και γειτονιές. Είναι ένα όργανο που δημιούργησε πολλά συναισθήματα στους Έλληνες και βοήθησε πολύ στην εξάπλωση και διάδοση ήχων που είναι αγαπητοί ακόμα και σήμερα. Πολλοί έχουν να πουν κάποια ιστορία που ξέρουν ή έχουν ακούσει γύρω από κάποια λατέρνα. Υπήρξαν όμως και πολλά προβλήματα που την ταλαιπώρησαν μέσα στο πέρασμα του χρόνου με αποτέλεσμα να την περιθωριοποιήσουν. Επίσης πρόβλημα στην μελέτη της δημιουργεί η έλλειψη βιβλιογραφίας, μιας και όποια τυχόν υπάρχει είναι ανεπαρκής έως και λανθασμένη. Αυτό συμβαίνει γιατί οι ερευνητές δεν ασχολήθηκαν με την τέχνη της λατέρνας αλλά προέβησαν σε μια απλή περιγραφή της. Παρόλα αυτά ακόμα και σήμερα υπάρχουν γωνιές και γειτονιές που κάποιος μπορεί να ακούσει και να σιγοτραγουδήσει παλιές αγαπημένες μελωδίες

5.10 Ο Αμαξάς

Ο αμαξάς γεννήθηκε από την ανάγκη των ανθρώπων να μετακινηθούν είτε μόνοι, είτε

με παρέα πιο γρήγορα από το ένα μέρος της πόλης στο άλλο. Έτσι μιας και είχε βρεθεί ο τροχός και τα πρώτα κάρα έκαναν την εμφάνισή τους, ξεκίνησαν και οι πρώτες ανθρωποκίνητες άμαξες. Κάποιες φορές έδιναν στον επιβάτη το καμτσίκι να δείρει το ζώο για να προχωρήσουν πιο γρήγορα. Αφού έφταναν στον προορισμό τους, έπαιρναν την αμοιβή τους για να συνεχίσουν τον αγώνα της επιβίωσης. Επειδή η κούραση ήταν μεγάλη, την θέση τους την παραχωρούσαν στην ιπήλατη άμαξα. Δεν είχε σημασία αν την έσερνε γάιδαρος ή άλογο, την ίδια δουλειά έκανε. Στην πορεία βγήκαν άμαξες με δύο, τρία ή και τέσσερα άλογα ομοίου ή διαφορετικού χρώματος. Στόλισαν και ομόρφυναν τις καρότσες με δερμάτινα καθίσματα, με γυαλιστερά μπακίρια, με διακοσμητικές ταινίες και με κρόσσια, με χαϊμαλιά στα άλογα, με καπέλα δικά τους και των αλόγων κ.λπ.

Υπήρχαν επίσης οι βασιλικές άμαξες που οι πρίγκιπες και οι βασιλιάδες έκαναν την βόλτα τους και έδειχναν την αρχοντιά τους, στους βασιλικούς γάμους. Από την αντίθετη πλευρά ήταν και οι αμαξάδες που μετέφεραν τους νεκρούς στις κηδείες, τις λεγόμενες νεκροφόρες.

5.11 Ο Τσαμπάσης

Ο ΓΙΩΡΓΟΥΔΗΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΜΟΥΛΑΡΙ ΤΟΥ. (Αρχείο ANYΦΑΝΤΗ)

Ο τσαμπάσης ήταν ο άνθρωπος που είχε την λαλίστατη γλώσσα από όλους τους μεταπράτεςπραματευτές της προ του αυτοκινήτου εποχής. Αυτός αγόραζε και πούλαγε ζώα ή έκανε τις λεγόμενες τράμπες. Από πληροφορίες γνώριζε τις ανάγκες που είχαν οι οικογένειες σε ζώα. Τα ζώα που ζητούσαν συνήθως ήταν άλογα, μουλάρια, γαϊδούρια, αγελάδες ή ακόμη και κοπάδι πρόβατα. Έβλεπε το ζώο, το ζύγιζε «με το μάτι», μετά το ψηλάφιζε και στο τέλος έκανε την εκτίμηση με την τιμή πάντα προς τα πάνω. Έβλεπε τα ζώα για να προσδιορίσει την ηλικία. Έτριβε με χοντρό αλάτι το πάνω χείλος του ζώου, μέχρι να βγάλει αίμα. Έκανε πειράματα για να δει πόσα και πια ζακόνια είχε (ζακόνια ήταν τα ελαττώματα του ζώου). Μπορεί να κλώτσαγε, να δάγκωνε, να σκόνταφτε, να μην έκανε καλό καμάτι (όργωμα) κ.ο.κ. Τέλος κοίταγε εάν ήταν γιοργατζίδικο.

Η γιοργάδα ήταν ικανότητα του αλόγου να τρέχει χωρίς καλπασμό γρήγορα και στρωτά. Για να μάθει γιοργάδα το άλογο του έδεναν, όταν ήταν πουλάρι, στους αστραγάλους βαριούς κρίκους από αλυσίδες για να μην μπορεί να σηκώσει ψηλά τα πόδια. Το τρέχανε σε ίσιο δρόμο συνέχεια μέχρι μάθει καλά το κόλπο.

Ο τσαμπάσης έπαιρνε το αδύνατο και καχεκτικό άλογο στον στάβλο του. Εκεί το τάζε μέρα- νύχτα βρώμη και σανό μέχρι να παχύνει. Μετά έπαιρνε την ξύστρα και το κούρευε για να έχει στρωτό τρίχωμα. Του κούρευε την χαιτή και ψαλίδιζε την ουρά. Έτσι το άλογο ήταν έτοιμο για πούλημα. Η τιμή ήταν κατά πολύ μεγαλύτερη από εκείνη που το είχε αγοράσει. Πολλές δουλειές έκαναν οι τσαμπάσηδες στις ζωοπανηγύρεις. Κάτω από τον ίσκιο του δένδρου τρώγοντας την γουρνοπούλα, πίνοντας παγωμένο ζύθο και με το γαρύφαλλο στο αυτί, έκλειναν τις συμφωνίες.

5.12 Ο Σαπουνοποιός

5.13 Οι Λουκουματζήδες

Οι λουκουμάς έκανε τα λουκούμια. Χρησιμοποιούσε αλεύρι, ζάχαρη, μαστίχα και μεταξύ αυτών άλλα υλικά και διάφορες αρωματικές ουσίες όπως βανίλια, κανέλα κ.α. Έβαζε επίσης και χρωστικές ουσίες για να γίνονται πιο εμφανίσιμα. Τα αμύγδαλα και τα φουντούκια που βάζουν μέσα σήμερα είναι νεόφερτες και ξενόφερτες εφευρέσεις. Τα πιο γνωστά στο πανελλήνιο είναι τα Συριανά και τα Πατρινά. Στην Πάτρα άνθισε περισσότερο η παραγωγή του λουκουμιού. Έτσι έλεγαν για κάποιον πατρινό που έλεγε βλακείες να τον σκοτώσουν στην λουκουμόσκονη. Η λουκουμόσκονη ήταν τριμμένη ζάχαρη που περιείχε αρκετή ποσότητα αλεύρου. Τα λουκούμια για να μην κολλούν μεταξύ τους, πασπαλίζονται με αυτή την σκόνη. Το λουκούμι, για πολλά χρόνια, στα καφενεία αποτελούσε ο καλύτερο κέρασμα και το πιο γλυκό έπαθλο του νικητή στην κολιτσίνα. Μετά τις παρελάσεις, οι κοινοτάρχες μοίραζαν λουκούμια στους μαθητές.

5.14 Ο Μεταπρατής

Ο μεταπρατής ήταν ένας λιανοπωλητής που δεν είχε πρωτογενή παραγωγή. Αγόραζε διάφορα πράγματα από τους πωλητές και τα μεταπωλούσε στις γειτονιές και στα πανηγύρια. Τέτοια πράγματα μπορούσαν να είναι κάλτσες, πουκάμισα και γενικώς είδη ρουχισμού. Επειδή τότε οι νοικοκυρές ετοίμαζαν την προίκα της κόρης έγραφαν στα αυτοκίνητά τους: Μπορούσε να πουλάει είδη τροφίμων, όπως ψάρια, αυγά, συκωταριές [τζιεράκια], γιαούρτια, πάγο και πολλά άλλα προϊόντα του φυτικού βασιλείου.

Σήμερα μπορούμε να τον πούμε λιανέμπορο αποικιακών και εδωδίων προϊόντων. Μπορούμε να τον πούμε δοσατζή, μεσίτη, ενοικιαστή προσόδων και πολλά άλλα.

Είχε μόνιμους, σταθερούς και ευκαιριακούς πελάτες. Το τεφτέρι ήταν σε πρώτη διάταξη γιατί έδινε βερεσέ και με δόσεις.

Πολλοί που δεν ήθελαν να δίνουν βερεσέ κρέμαγαν μια ταμπελίτσα κάπου που έγραφε:

Είναι η αλήθεια ότι αυτοί οι άνθρωποι της πιάτσας ήταν σφυρηλατημένοι και πανέξυπνοι. Αν τους προκαλούσε κανείς έλεγαν.

"Εγώ σπούδασα στο πεζοδρόμιο. Το πεζοδρόμιο είναι το μεγαλύτερο σχολείο της ζωής."

5.15 Ο Πετροπελεκάνος/Γλύπτης

Πελεκάνος είναι εκείνος που πελεκάει μια πέτρα να της δώσει κάποιο σχήμα. Μπορεί να την κάνει αγκωνάρι για γωνίες σπιτιών, μπορεί να την κάνει πέτρινο γουδί, γούρνα, σκάφη και άλλο διακοσμητικό είδος. Από αυτόν τον πετροπελεκάνο ξεκίνησαν και οι γλύπτες. Αυτοί παίρνουν πιο μαλακό υλικό από την πέτρα, όπως είναι το μάρμαρο και κάνουν τα αγάλματα και τις προτομές. Σήμερα φυσικά που με το ρεύμα δουλεύουν πολλά μηχανήματα και εργαλεία τα πράγματα είναι πιο εύκολα. Τότε δούλευαν με το σφυρί και το καλέμι να φέρουν στα μέτρα τους τις πέτρες που έβγαζαν με τα φουρνέλα οι φουρνελάδες. Λέμε ότι ο γλύπτης σμιλεύει, δηλαδή δουλεύει με τη σμίλη κοπίδι, σκαρπέλο, κάποιον πέτρινο όγκο. Το τί θα βγει από εκεί πολλές φορές εξαρτάται από το σχήμα της πέτρας. Στην αρχαιότητα οι χτίστες έχτιζαν τις πέτρες χωρίς καμία επεξεργασία. Αργότερα διόρθωναν τα ελαττώματά τους και τις πελεκούσαν να πάρουν την μορφή που χρειαζόταν ο χώρος για τον οποίον προορίζονταν. Οι πετροπελεκάνοι έφταναν σε τέτοιο σημείο τελειότητας που να κάνουν έργα που να προκαλούν τον σημερινό θαυμασμό για τις γνώσεις και την τελειότητά τους. Ολόκληρος Παρθενώνας χτίστηκε από την τεχνική των γλυπτών και των πετροπελεκάνων. Στα χρόνια μας και πριν, οι πρώτοι και καλύτεροι

πετροπελεκάνοι και χτίστες ήσαν οι Λαγκαδιανοί στην Πελοπόννησο και πολλοί άλλοι στα νησιά μας.

5.16 Ο Αγγειοπλάστης

Η αγγειοπλαστική είναι μια από τις αρχαιότερα επαγγέλματα που αναπτύχθηκαν στην Κρήτη. Το επάγγελμα αυτό ασκούσαν σε περιοχές που είχε το κατάλληλο χώμα αγγειοπλαστικής και κάποια τέχνη αγγειοπλαστικής. Τέτοιες περιοχές ήταν ορισμένα

χωριά της επαρχίας Ιεράπετρας και Πεδιάδας και προ πάντων στο χωριό Θραψανό Πεδιάδας Ηρακλείου, όπου όλοι οι κάτοικοι άντρες, γυναίκες και παιδιά ασχολούνταν με την αγγειοπλαστική από πάρα πολύ παλιά χρόνια. Ιδιαίτερα τα Κρητικά πιθάρια είναι γνωστά από τους Μινωικούς χρόνους η τεχνική των οποίων μεταβιβάζεται από τους γονείς στα παιδιά που παίζοντας από μικρά μαθαίνουν να πλάθουν και να σχεδιάζουν πιθάρια και κάθε άλλου είδους αγγεία ώστε να εξελίσσονται σε θαυμαστούς δεξιότεχνες της επεξεργασίας του πηλού.

5.17 Ο Ακονιστής

Ο ακονιστής ήταν ο άνθρωπος ο οποίος γυρνούσε από γειτονιά σε γειτονιά και ακόνιζε τα αιχμηρά αντικείμενα τον ανθρώπων σε όλο το χωριό ή την πόλη. Έτσι κάθε μέρα κουβαλούσε το ακόνι μαζί του όπου και αν πήγαινε. Το ακόνι ήταν ένας τροχός φτιαγμένος από σκληρή πέτρα, που είχε διάμετρο περίπου 30 εκατοστά. Καθώς ο ακονιστής πατούσε το πετάλι, ο τροχός περιστρεφόταν και ακόνιζε τις λεπίδες. Όταν τελειωνε το ακόνισμα, έσιαζε τα μαχαίρια και τα ψαλίδια με τις λίμες

και τα σφυριά, γιατί από την πολύ την χρήση, στράβωναν. Τέλος τα λάδωνε με τη λαδόπετρα για να μη σκουριάσουν.

5.18 Ο Καλαθάς

Οι καλαθάδες υπάρχουν ακόμη και σήμερα. Τα καλάθια τα χρησιμοποιούν για να μαζέψουν τις ελιές ή τον καπνό, αλλά και για άλλα προϊόντα. Τα καλάθια φτιάχονταν από καλάμια .Οι καλαθάδες μάζευαν τα καλάμια από τις όχθες τον ποταμών και τον βαλτών .Τα έκοβαν με ειδικά μαχαίρια. Λουρίδες ονομάζονταν τα χερούλια από τα καλάθια, τις οποίες τις έπλεκαν και έφτιαχναν διάφορα μεγέθη καλαθιών.

5.19 Ο Καροποιός

Οι καροποιοί κατασκεύαζαν και επιδιόρθωναν κάρα. Το επάγγελμα αυτό ξεκίνησε από το 1920 μέχρι το 1970 που το επάγγελμα αυτό ήταν πολύ χρήσιμο, μέχρι που εμφανίστηκαν τα

φορτηγά. Τα κάρα είχαν δύο ή τέσσερις ρόδες. Αυτά κινούνταν με γαϊδούρια, βόδια ή άλογα ανάλογα με την χρήση τους .Ήταν φτιαγμένα από ξύλο και σίδηρο και φτιάχονταν από ειδικούς καροποιούς. Πλέον το επάγγελμα αυτό έχει εξαφανιστεί εδώ και τρεις δεκαετίες.

6 .ΠΑΡΑΔΟΣΗ

6.1 Η έννοια της παράδοσης – τι σημαίνει για εμάς

Με τον όρο παράδοση εννοούμε την πράξη και το αποτέλεσμα του ρήματος παραδίδω ή αλλιώς καθετί που μεταδίδεται προφορικά από γενιά σε γενιά. Παράδοση για εμάς τις περισσότερες φορές σημαίνει η κληρονομιά του ομαδικού παρελθόντος , δηλαδή τα ήθη, τα έθιμα, οι συνήθειες, οι αντιλήψεις, οι αρχές των προγόνων μας που έχουν περάσει έως τώρα σε εμάς και που θα συνεχίσουν – μάλλον - να περνούν στις νέες γενιές μέσα από την προφορική μετάδοση. Οι πολιτιστικές αξίες του ελληνικού παρελθόντος συγκεκριμένα, έδωσαν ένα ιδιαίτερο χρώμα και διαμόρφωσαν τα διακριτά στοιχεία του ελληνικού λαού που αποτέλεσαν την ελληνική παράδοση. Συνήθως υπάρχει σεβασμός και ευγνωμοσύνη προς αυτές, είτε λόγω ότι πολλοί από εμάς καταλαβαίνουμε πως τόπος χωρίς ιδιαίτερα και διακριτά στοιχεία από άλλους τόπους δεν τον διαφοροποιεί εκείνους αφού θα υπάρχει μίμηση χαρακτηριστικών από αυτούς, είτε λόγω συνήθειας. Όμως, γνωρίζουμε ότι εξαιτίας της ραγδαίας αστικοποίησης και επίδρασης του σύγχρονου τρόπου ζωής και τεχνολογίας, ένα μέρος της ελληνικής παράδοσης έχει χαθεί αλλά πολλά στοιχεία της επιζούν, διατηρούνται και εξελίσσονται.

6.2 Η επιρροή της παράδοσης σε εμάς κοινωνικά και προσωπικά

Η ελληνική παράδοση σε συνδυασμό με τα ήθη και έθιμα όπως είναι φυσικό από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα έχει επηρεάσει την κοινωνία και την διαμόρφωση της προσωπικής συμπεριφοράς, ηθικής και επίγνωσης του κάθε ανθρώπου. Τα διαφορετικά ήθη ενός τόπου , αφού με τον όρο τους σημαίνουν τις αντιλήψεις και τα καθιερωμένα πρότυπα συμπεριφοράς , σε συνδυασμό με τα έθιμα, που σημαίνουν τις πράξεις και τις ενέργειες με τις οποίες εκφράζονται τα ήθη, έχουν σαν αποτέλεσμα την μεγάλη ποικιλομορφία της χώρας μας, αφού δεν είναι καθόλου δύσκολο να αριθμηθούν τα πολλά και διαφορετικά χαρακτηριστικά της. Έτσι, μπορούμε να πούμε πως τα ήθη και τα έθιμα διακρίνονται σε δύο κατηγορίες :

- Εκείνα που έχουν σχέση με το λεγόμενο κύκλο ζωής (γέννηση, γάμος, θάνατος)
- Εκείνα που συνδέονται με το λεγόμενο κύκλο του έτους, δηλαδή με τις ασχολίες των ανθρώπων και τις θρησκευτικές γιορτές στις τέσσερις εποχές του χρόνου.

Ξεκινώντας λοιπόν την ανάλυση των δύο αυτών κατηγοριών τα **έθιμα** μπορούν να διακριθούν σε **τοπικά** όταν αναφέρονται στον συγκεκριμένο τόπο στον οποίο γίνεται η τέλεση των εθίμων και **γενικά** όταν συμπεριλαμβάνουν σε ένα ευρύχωρο χώρο όλες τις συνηθέστερες παραδόσεις των τόπων. Επίσης τα **έθιμα** διακρίνονται σε **θρησκευτικά** όταν ορίζουν την θέση των ανθρώπων απέναντι στο Θεό και **κοινωνικά** όταν αφορούν τις σχέσεις μεταξύ των κατοίκων ενός τόπου .

Οι μεγάλες στιγμές της ζωής του ανθρώπου όπως ο γάμος, η γέννηση, ο θάνατος συνοδεύονται κυρίως από θρησκευτικά και κοινωνικά. Παράδειγμα αποτελεί όταν ύστερα από την γέννηση του μωρού η μητέρα, σύμφωνα με παραδόσεις ορισμένων τόπων, θα ήταν καλό για την υγεία της και την υγεία του μωρού να παραμείνει στο

σπίτι της για 40 μέρες μέχρι την στιγμή που θα λάβει την ευχή από τον παπά της εκκλησίας, ενώ παράλληλα τις μέρες αυτές να μην απλώσει ρούχα του νεογέννητου. Επίσης τα έθιμα του γάμου περιλαμβάνουν τον λόγο ,

Εικόνα: “Ο Γάμος” του Μιχαήλ Κάσαλου

το εκκλησιαστικό μυστήριο, το

πέταγμα της ανθοδέσμης του γάμου στις ανύπαντρες κοπέλες καθώς επίσης ο χορός και το φαγητό ύστερα από το μυστήριο.

Επίσης χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι θρησκευτικά έθιμα και συνδέονται με την οικιακή ζωή των ανθρώπων που έχουν ως σημείο αναφοράς το σπίτι και θα πρέπει να προφυλαχτεί από κάθε κακό. Παραδείγματος χάρη κατά την θεμελίωση ενός σπιτιού γίνεται αγιασμός από τον παπά ή για να βγει ένα παιδί γερό τοποθετούν πάνω στη κούνια του φυλαχτά. Ακόμη, σε ότι αφορά την εργασία, οι γεωργοί περιμένουν την ημέρα του Σταυρού για να ευλογηθεί κ.α.

Επιπλέον, όπως όλοι γνωρίζουμε, άλλο ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα

θρησκευτικού και λατρευτικού εθίμου είναι η γιορτή των Χριστουγέννων η οποία προέρχεται από ένα συνδυασμό θρησκευτικών και Βικάντος : Χριστουγεννιάτικο Δέντρο . Αχρονολόγητο θρησκευτικών και

λαϊκών παραδόσεων που εορτάζεται κυρίως από τους χριστιανούς της Ευρώπης και Αμερικής, αλλά και από άλλους λαούς μη χριστιανικούς (Κινέζοι, Ιάπωνες κλπ). Θεωρείται τακτικό έθιμο αφού ορίζεται σύμφωνα με το εορτολόγιο της εκκλησίας και τις εποχές του έτους. Το έθιμο της Πρωτοχρονιάς είναι το επόμενο θρησκευτικό έθιμο όπου υποδεχόμαστε το νέο έτος και τον Άι Βασίλη κυρίως τα μικρά παιδιά (πρωτοχρονιάτικο ρόδι και ιστορίες με καλικάτζαρους). Η << συνήθεια >> της ανταλλαγής των δώρων, τα τραγούδια των Χριστουγέννων όπως τα κάλαντα των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς και τα κάλαντα των Φώτων, η Χριστουγεννιάτικη διακόσμηση με το στόλισμα του δέντρου και του караβιού – κάτι που αποτελεί συνήθεια των ελλήνων που δείχνει την ενασχόλησή τους με την θάλασσα , το στόλισμα με φώτα καθώς επίσης και φαγητά των Χριστουγέννων αποτελούν ένα είδος παράδοσης για τους ανθρώπους που κρατούν εδώ και αιώνες. Επιπλέον είναι το έθιμο του Πάσχα , το οποίο περιλαμβάνει δείπνο με κύριο φαγητό τη μαγειρίτσα το βράδυ της Ανάστασης, τσούγκρισμα των κόκκινων αυγών στο σπίτι ή έξω από την Εκκλησία, «φιλή της αγάπης» την ώρα της Ανάστασης, σούβλισμα του αρνιού κατά την Κυριακή του Πάσχα και άλλες εκδηλώσεις.. Επισημαίνεται πως ο κάθε λαός διαθέτει διαφορετικά έθιμα που τον καθιστούν ξεχωριστό και μοναδικό. Μέσα από τις ζωγραφιές και τις εικόνες ,τα ήθη και έθιμα κάθε χώρας μπορούν να γίνουν γνωστά σε όλο τον κόσμο.

Παραμένοντας στην έννοια της παράδοσης, θα ήταν καλό να αναφερθούν μερικά παραδείγματα που δείχνουν την επιρροή της παράδοσης που έχει σαν αποτέλεσμα την

ποικιλομορφία της Ελλάδας. Αφού η ελληνική παράδοση αντλεί τα θέματά της από την από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων , το φυσικό περιβάλλον κ.λπ. . Το παραδοσιακό σπίτι , για παράδειγμα , συναντάται με διαφορετικές μορφές ανάλογα με την περιοχή πχ στην Πελοπόννησο, Μακεδονία, νησιά Αιγαίου και Ιονίου (λχ τα χρώματα που επιλέγονται για το βάνημο των σπιτιών ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες). Επιπλέον, οι χοροί και τα τραγούδια διαφέρουν από τόπο σε τόπο. Συνοδεύουν μεγάλες θρησκευτικές και ονομαστικές γιορτές όπως, τους γάμους, αρραβώνες και βαφτίσια, τα νυχτερινά του χειμώνα και τις αλληλοβοηθητικές δουλείες. Οι πιο συνηθισμένοι χοροί είναι ο τσάμικος, ο συρτός, το καλαματιανό και ο χορός στα <<τρία>> που πολλές φορές συνοδεύονται από τοπικά όργανα

Όσον αφορά την ενδυμασία, η παράδοση έχει ασκήσει και εκεί επιρροή αφού η ελληνική παραδοσιακή φορεσιά παρουσιάζει μια μεγάλη ποικιλία ανάλογα με την περιοχή (νησιώτικη, ηπειρωτική), τη χρήση (καθημερινή, γιορτινή κλπ), το επάγγελμα, την κοινωνική θέση και την οικονομική κατάσταση. Οι φορεσιές αυτές διακρίνονται σε ανδρικές και γυναικείες, με τις γυναικείες φορεσιές να ξεπερνούν τις ανδρικές σε ενδιαφέρον αφού είναι φτιαγμένες από μια ποικιλία υφασμάτων, συνδυασμούς χρωμάτων και κεντημάτων. Στην σημερινή και σύγχρονη εποχή βλέπουμε πως οι φορεσιές φοριούνται μόνο από τα παιδιά στις παρελάσεις της 25^{ης} Μαρτίου και από ομάδες χορευτών των παραδοσιακών χορών, κάτι που δείχνει ότι είναι ένα μη ενεργό στοιχείο της λαϊκής παράδοσης .

Άλλο ένα είδος παράδοσης, που μπορεί να χαρακτηριθεί έτσι, είναι οι ξακουστές παραστάσεις του Καραγκιόζη. Παλαιότερα, με την εμφάνιση του κινηματογράφου και της τηλεόρασης οι παραστάσεις αυτές θεωρούνταν ένας τρόπος ψυχαγωγίας για την Τουρκία, αλλά και για την Ελλάδα, ενώ σήμερα επιβιώνει κυρίως σε μορφή παραστάσεων συνήθως για παιδιά. Διαφορετικοί θρύλοι έχουν διαμορφωθεί σχετικά

με την καταγωγή και τις παραστάσεις του Καραγκιόζη, ενώ παλαιότερες μαρτυρίες για τις παραστάσεις αυτές αναφέρουν πως στο ελλαδικό χώρο χρονολογούνται γύρω στο

1809 στην περιοχή των Ιωαννίνων. Οι συνηθέστερες χαρακτήρες που αναφέρονται είναι φυσικά ο Καραγκιόζης, ο Χατζιαβάτης πιστός και δουλόπρεπτης φίλος του Καραγκιόζη, το Κολλητήρι ο μεγαλύτερος γιός του Καραγκιόζη, η Αγλαΐα γυναίκα του Καραγκιόζη, ο Μπαρμπα-Γιώργος θείος του Καραγκιόζη, ο Σταύρακας, ο Μορφονιός και πολλοί άλλοι ακόμη ξακουστοί χαρακτήρες των τουρκικών και ελληνικών παραστάσεων.

Όλα αυτά τα διαφορετικά χαρακτηριστικά και στοιχεία της παράδοσης όπως είπαμε και προηγουμένως επηρεάζουν και την προσωπικότητα του ατόμου. Ορίζουν την οικογενειακή ζωή, τις σχέσεις των μελών της οικογένειας, τις συνήθειές τους, κάνοντάς τη κοινωνική αυτή ομάδα της συγκεκριμένης περιοχής, που εφαρμόζονται τα χαρακτηριστικά, διαφορετική απ τις άλλες κοινωνικές ομάδες των περιοχών της χώρας μας.

[6.3 Αποτυπώσεις της παράδοσης μέσα από πίνακες](#)

Οι άνθρωποι μέσα από τις καθημερινές στιγμές τους οι οποίες μπορούν να χαρακτηριστούν ως αποτελέσματα της παράδοσής τους, ένιωσαν την ανάγκη να απεικονίσουν μέσω της ζωγραφικής διάφορες ενέργειές τους κάποιες από τις οποίες δείχνονται στους παρακάτω πίνακες. Απλές ή περίπλοκες καθημερινές στιγμές της

ζωής τους απεικονίζονταν με την κατάλληλη επιλογή χρωμάτων σε απλούς καμβάδες, δημιουργώντας μια μεγάλη ποικιλία από πίνακες ζωγραφικής, δείχνοντας

ταυτόχρονα την πολιτισμική κληρονομιά του κάθε τόπου. Οι πίνακες τέχνης ,ακόμη, μπορούν να θεωρηθούν ως ένας τρόπος έκφρασης των συναισθημάτων των ανθρώπων αφού η ελευθερία έκφρασης είναι ο πυρήνας της ζωγραφικής. Ακολουθούν οι πίνακες :

Παραμονές Χριστουγέννων τα παιδιά γύριζαν στα σπίτια και έψελναν τα κάλαντα. Στην εικόνα «Ο μικρός σαλπικτής» του Γεωργίου Ιακωβίδη

Παιδιά τραγουδούν τα κάλαντα τα Χριστούγεννα. Του Ν. Λύτρα 1872

Πέραν όμως από τους παραπάνω πίνακες, ιδιαίτεροι Έλληνες ζωγράφοι κατάφεραν να δημιουργήσουν παραστατικούς και ρεαλιστικούς πίνακες ζωγραφικής που έχουν μείνει στην ιστορία εδώ και αιώνες. Ένας από τους πιο γνωστούς λαϊκούς ζωγράφους της νεοελληνικής τέχνης είναι ο **Θεόφιλος Χατζημιχαήλ** ή Θεόφιλος Κεφαλάς. Γεννήθηκε στη Βαρεία της Μυτιλήνης το 1870 και σε νεαρή ηλικία έδειξε το ενδιαφέρον του για την ζωγραφική, πάνω στην οποία απέκτησε γερές γνώσεις από τον παππού του. Κυρίαρχο στοιχείο του έργου του είναι η ελληνικότητα και η εικονογράφηση της ελληνικής λαϊκής παράδοσης και τέχνης. Λόγω της εκκεντρικότητας που είχε ο κόσμος τον χλεύαζε και πολλές φορές τον εξευτέλιζαν δημοσίως. Παρά τις κοροϊδίες και τα πειράγματα του κόσμου όμως, ο Θεόφιλος με επιμονή και υπομονή συνέχιζε να ζωγραφίζει, πραγματοποιώντας τοιχογραφίες σε χωριά. Πολλά από τα έργα του αυτής της περιόδου έχουν χαθεί είτε από φυσική φθορά είτε εξαιτίας καταστροφής τους από τους κατόχους του. Η αναγνώριση της αξίας του έργου του αλλά και η διεθνής προβολή του έγιναν από τον Στρατή Ελευθεριάδη, ύστερα από το θάνατο του Θεόφιλου. Τα έργα του εκτέθηκαν στο Μουσείο του Λούβρου ως δείγματα της δουλειάς ενός γνήσιου λαϊκού ζωγράφου της Ελλάδας. Ακολουθούν μερικοί από τους πιο γνωστούς πίνακες ζωγραφικής του Θεόφιλου :

Ο Μέγας Αλέξανδρος

7. ΤΕΧΝΗ

7.1 Λίγα λόγια για την τέχνη

Η τέχνη βασίζεται στην *εμπειρία* και στο *ταλέντο*. Αποτελεί έναν ευρύτερης ερμηνείας όρο που χρησιμοποιείται για να περιγράψουμε την διαδικασία, της οποίας προϊόν είναι κάτι το μη φυσικό, το οποίο ακολουθεί τους κανόνες του δημιουργού. Κατά συνέπεια όροι με κοινή ρίζα όπως *τεχνικό*, *τεχνίτης*, *καλλιτέχνης* αποδίδονται σε ανθρώπινες δημιουργίες, τρόπους έκφρασης και δραστηριότητες αυθαίρετες με τη ροπή του φυσικού κόσμου.

Στην ελληνική γλώσσα η λέξη *τέχνη* περιλαμβάνει οποιαδήποτε διαδικασία για την παραγωγή κάποιου προϊόντος. Στην αγγλική γλώσσα υπάρχουν δύο λέξεις *art* και *craft*. Η πρώτη χρησιμοποιείται για να δηλώσει τέχνη που συνδέεται με προϊόντα αισθητικής αξίας, ενώ η δεύτερη για τα υπόλοιπα. Η λέξη *art* που χρησιμοποιείται σε γλώσσες της δυτικής Ευρώπης προέρχεται από το Λατινικό *ars* που εν μέρει σημαίνει *διακανονίζω*, *διευθετώ*.

Οι τέχνες μπορούν να διακριθούν σε δέκα καλές τέχνες :

1. Αρχιτεκτονική
2. Γλυπτική
3. Ζωγραφική
4. Ποίηση

5. μουσική
6. Χορός
7. Κινηματογραφία (έβδομη τέχνη)
8. Φωτογραφία (όγδοη τέχνη)
9. Κόμικς (ένατη τέχνη)
10. Street Art- Graffiti

1. Αρχιτεκτονική

Αρχιτεκτονική είναι η τέχνη και η εφαρμοσμένη επιστήμη της σχεδίασης και της υλοποίησης διαφόρων κατασκευών, όπως κτηρίων και γεφυρών , με έμφαση στην εργοκονομία και στην αισθητική τους. Οι κατάλληλα καταρτισμένοι επιστήμονες καλούνται αρχιτέκτονες μηχανικοί. Η αρχιτεκτονική έχει ως αντικείμενο τον σχεδιασμό όλων των κτιστών υποδομών στο περιβάλλον , από τον σχεδιασμό των πόλεων μέχρι και τον σχεδιασμό προϊόντων που χρησιμοποιούμε καθημερινά. Οι επιστημονικοί κλάδοι της αρχιτεκτονικής, όπως ορίζονται από τα περισσότερα ακαδημαϊκά ιδρύματα, περιλαμβάνουν τον *αρχιτεκτονικό σχεδιασμό*, τον *αστικό και πολεοδομικό σχεδιασμό*, τον *σχεδιασμό τοπίου και περιβάλλοντος* και τη *συντήρηση και αποκατάσταση αρχιτεκτονικών μνημείων και συνόλων*.

2. Γλυπτική

Γλυπτική ονομάζεται η τέχνη της καλλιτεχνικής δημιουργίας- έκφρασης, που εκτελείται μέσω της δημιουργίας τρισδιάστατων μορφών σε οποιαδήποτε μέσο. Τα υλικά που χρησιμοποιούνται είναι διάφορα σκληρά , όπως η πέτρα , το μάρμαρο , τα μέταλλα και το ξύλο και διάφορα μαλακά, όπως είναι ο πηλός ή διάφορα πλαστικά (στη σύγχρονη εποχή). Στην γλυπτική ο συνδυασμός διαφορετικών υλικών είναι εφικτός . Αρχικά έχουμε την εύρεση των αντικειμένων που να παρουσιαστούν απο τους γλύπτες και ύστερα τα υλικά θα υποστούν κάποια επεξεργασία με τεχνικές όπως είναι το σκάλισμα ή η συγκόλληση. Όταν ολοκληρωθεί το γλυπτό ή το ανάγλυφο η επιφάνειά του μπορεί να διακοσμηθεί με χρήση ζωγραφιών . Πολλές συλλογές γλυπτών μπορούν να παρατηρηθούν σε <<κήπους γλυπτών>>.

3. Ζωγραφική

Η ζωγραφική είναι η τέχνη της παραγωγής ή αναπαράστασης μίας πραγματικής ή φανταστικής

εικόνας , μέσω προσωπικής εργασίας , με την βοήθεια φυσικών ή ηλεκτρονικών μέσων. Τα παλαιότερα γνωστά έργα ζωγραφικής ανακαλύφθηκαν από σπηλαιολόγους στο Γκροτ Σωβέ (Γαλλικά: Chauvet) στην Γαλλία το 1994. Οι ζωγραφίες αυτές, που απεικονίζουν ζώα και κυνηγούς θεωρούνται από ορισμένους παλαιοντολόγους, ότι είναι περίπου 32.000 ετών. Είναι χρωματισμένα με κόκκινη ώχρα και μαύρο .

4. Ποίηση

Η ποίηση, μία από τις δύο βασικές κατηγορίες του λόγου, του έμμετρου λόγου, έναντι του πεζού λόγου και του διαλόγου και κατ' επέκταση της Λογοτεχνίας, ήταν ανέκαθεν δύσκολο να οριστεί και γι' αυτό έχουν δοθεί διάφοροι ορισμοί ανά τους αιώνες. Σύμφωνα με τον σημαντικό Αργεντινό συγγραφέα Χόρχε Λουίς Μπόρχες, "Ποίηση είναι η έκφραση του ωραίου, διαμέσου λέξεων περίτεχνα υφασμένων μεταξύ τους".

Για τη μελέτη της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ιστορίας ενός λαού ή ενός τόπου είναι δυνατόν να αναζητηθούν διάφορα σχετικά συγγράμματα που όμως θα οδηγήσουν μακριά από το σκοπό τους αν δεν αναζητηθεί και η τέχνη με όλα τα παρακλάδια της που ανέπτυξε ο συγκεκριμένος λαός συγκεκριμένου τόπου. Ανάμεσα στις διάφορες τέχνες την πρώτη θέση κατέχει πάντα η Τέχνη του Λόγου, που αποτελεί την Τέχνη των Τεχνών, αφού κύριο όργανό της είναι η γλώσσα, το κατεξοχήν εκφραστικό μέσο του ανθρώπου. Πιο παλιά μορφή της Τέχνης του Λόγου είναι η Ποίηση που είναι και η πλέον συναισθηματική, πιο μουσική, συνεπώς και πιο ψυχική από τον πεζό λόγο και τον σκηνικό διάλογο. Μετά τα παραπάνω η μελέτη της Ποίησης αποτελεί την ασφαλέστερη οδό της ψυχικής αποκάλυψης και του βίου ανθρώπων, αλλά και τόπων που έζησαν αυτοί.

5. Μουσική

Ως μουσική ορίζεται η τέχνη που βασίζεται στην οργάνωση ήχων με σκοπό τη σύνθεση, εκτέλεση και ακρόαση/λήψη ενός μουσικού έργου. Με τον όρο εννοείται επίσης και το σύνολο ήχων από το οποίο απαρτίζεται ένα μουσικό κομμάτι.

Γνωστή και ως Απολλώνια Τέχνη, η μουσική παίρνει το όνομά της από τις εννέα Μούσες της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. Καθ' αυτή την έννοια, η μουσική διέφερε σημασιολογικά της σημερινής χρήσης του όρου, και περιελάμβανε το σύνολο των τεχνών που βρίσκονταν υπό την προστασία των Μουσών. Στην Αρχαία Ελλάδα, ο όρος εννοούσε την Ποίηση, το Μέλος και τον Χορό ως μια αδιάσπαστη ενότητα τεχνών η οποία καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα στο Θέατρο, ενώ τη θεωρία της Μουσικής εξέφραζε ο κλάδος της Αρμονικής. Ο διαχωρισμός αυτός υιοθετήθηκε και αναπτύχθηκε από τον δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό. Έτσι σήμερα μπορούμε να πούμε ότι η μουσική ως τέχνη, έρχεται να καλύψει την ανάγκη του ανθρώπου να εκφράσει με τους ήχους, τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις ψυχικές του καταστάσεις.

6. Χορός

Ο χορός είναι μορφή καλλιτεχνικής και αθλητικής έκφρασης η οποία γενικά αναφέρεται στην κίνηση του σώματος, συνήθως ρυθμική και σύμφωνη με τη μουσική . Στον κόσμο υπάρχουν πολλά είδη χορού . Τα κυριότερα είναι τα εξής :

- Παραδοσιακοί χοροί
- Latin
- hip-hop
- R & B
- Κλασσικοί χοροί
- Μοντέρνοι χοροί

7. Κινηματογραφία

Ο κινηματογράφος ή αλλιώς το σινεμά μπορούμε να τον χαρακτηρίσουμε ως έβδομη τέχνη , καθώς ακολουθεί μετά απο την γλυπτική , τη ζωγραφική, το χορό, την αρχιτεκτονική , τη μουσική και τη λογοτεχνία . Αποτελεί μία τεχνική καταγραφής της κίνησης και οπτικοποίησής της όπως το αντιλαμβανόμαστε και απο τον όρο κινηματογράφος (κίνηση + γραφή).Ένας από τους πρώτους κινηματογραφιστές που χρησιμοποίησε την διαθέσιμη τεχνική της εποχής με σκοπό την παραγωγή ταινιών κάτω από όρους τέχνης, υπήρξε ο Ζωρζ Μελιέ, ο οποίος θεωρείται και από τους πρώτους κινηματογραφικούς σκηνοθέτες. Οι ταινίες του πραγματεύονταν θέματα από το χώρο του φανταστικού, ενώ η ταινία του *Ταξίδι στη Σελήνη*(*Le voyage dans la lune*, 1901) υπήρξε πιθανότατα η πρώτη που προσπάθησε να περιγράψει ένα ταξίδι στο διάστημα. Επιπλέον, εισήγαγε τεχνικές οπτικών εφέ, ενώ για πρώτη φορά πρόβαλε έγχρωμες ταινίες, χρωματίζοντας την κινηματογραφική ταινία (*καρρέ*) με το χέρι.

Με αφετηρία τις νέες δυνατότητες που αναδείχθηκαν, ο κινηματογράφος μετασηματίστηκε διεθνώς σε μία δημοφιλή μορφή τέχνης, ενώ παράλληλα πολλοί κινηματογραφικοί χώροι δημιουργήθηκαν με αποκλειστικό σκοπό την προβολή ταινιών. Εκτιμάται ότι το 1908, στις Ηνωμένες Πολιτείες υπήρχαν περίπου 10.000 κινηματογράφοι. Οι ταινίες της εποχής ήχαν διάρκειας δέκα έως δεκαπέντε λεπτών, αλλά σταδιακά η διάρκειά τους αυξήθηκε. Σημαντική συμβολή σε αυτό είχε ο Αμερικανός σκηνοθέτης D. W. Griffith, στον οποίο ανήκουν μερικά από τα πρώτα ιστορικά έπη του κινηματογράφου. Το 1912 (ή 1911) ο θεωρητικός χρησιμοποίησε για πρώτη φορά σε δοκίμιό του τον όρο έβδομη τέχνη για να περιγράψει τον κινηματογράφο.

8. Φωτογραφία

Με τον όρο φωτογραφία αναφερόμαστε γενικά στη διαδικασία δημιουργίας οπτικών εικόνων μέσω της καταγραφής και αποτύπωσης του φωτός, με χρήση κατάλληλων συσκευών (φωτογραφικές μηχανές). Ετυμολογικά, η λέξη φωτογραφία είναι σύνθετη και προέρχεται από τις ελληνικές λέξεις *-φως* και *-γραφή*.

Η φωτογραφία, πέρα από την τεχνική της διάσταση, αναγνωρίζεται ως ένα από τα ευρύτερα διαδεδομένα μέσα επικοινωνίας του 20ου αι. καθώς και ως μία μορφή τέχνης συγγενική με τη ζωγραφική. Οι πρώτες φωτογραφίες αποτελούν ουσιαστικά απλές προβολές εικόνων πάνω σε κάποια επιφάνεια. Ως πρώτη φωτογραφική "μηχανή" μπορεί να θεωρηθεί ένα σκοτεινό δωμάτιο ή κουτί (*camera obscura*) που στη μία άκρη διαθέτει μια γυαλιστερή επιφάνεια και στην απέναντι άκρη μία πολύ μικρή οπή. Σε μία τέτοια κατασκευή, οι ακτίνες του φωτός διαδίδονται μέσα από την οπή και σχηματίζουν πάνω στην επιφάνεια ένα είδωλο των αντικειμένων έξω από το δωμάτιο ή κουτί. 4ος π.Χ αιώνας: (γύρω στο 350). Ο Αριστοτέλης περιγράφει τον τρόπο που λειτουργεί η απλούστερη φωτογραφική μηχανή, η γνωστή ως *camera obscura*.

Επιπλέον μπορούμε να διακρίνουμε κάποια είδη φωτογραφίας όπως είναι :

Φωτοειδησεογραφία

Διαφημιστική φωτογραφία - φωτογραφία στούντιο

Αρχιτεκτονική φωτογραφία - Εσωτερικών Χώρων

Φωτογραφία τέχνης

9. Κόμικς

Τα κόμικς είναι γνωστά και ως **ένατη τέχνη**, είναι μια μορφή οπτικής τέχνης που αποτελείται από εικόνες που συνήθως συνδυάζονται με κείμενο, το οποίο συχνά βρίσκεται σε συννεφάκια ή λεζάντες. Ο μεγάλος θεωρητικός και δημιουργός κόμικς Σκοτ Μακ Λάουντ στο βιβλίο του *Understanding Comics* δίνει έναν πλήρη ορισμό της τέχνης σαν "σχήματα και εικόνες ευρισκόμενα εσκεμμένα σε σειρά με σκοπό να μεταδώσουν πληροφορίες ή να προκαλέσουν μια αισθητική αντίδραση από τον χρήστη". Ο ορισμός αυτός αφήνει ορθά έξω τις γελίογραφίες που είναι μεμονωμένες εικόνες, αφού στα κόμικς υπάρχει σαφώς μια αφηγηματική αλληλουχία μεταξύ των εικόνων. Η ύπαρξη κειμένου επίσης δεν είναι απαραίτητη.

10. Street Art- Graffiti

Γνωστή και ως τέχνη του δρόμου , είναι ένα ιδιαίτερο είδος τέχνης , που βασίζεται στη ζωγραφική, το οποίο γίνεται αισθητό κυρίως σε δρόμους μεγαλουπόλεων .Πραγματικοί καλλιτέχνες με απεριόριστη φαντασία και δημιουργικότητα κάνουν κάθε γωνιά κομμάτι της τέχνης και χρησιμοποιούν τις νοητικές τους ικανότητες για να περιγράψουν τον κόσμο που τους περιβάλλει.

7.2 Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΩΣ ΜΕΣΟ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Ο άνθρωπος καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του μέσα από την ζωγραφική πληροφορείται για τον πολιτισμό των λαών που υπήρχαν στο παρελθόν. Με αυτόν τον τρόπο οι πίνακες ζωγραφικής μεταβιβάζουν τα πολιτισμικά στοιχεία . Ως πολιτισμικά στοιχεία μπορούν να θεωρηθούν

1. Η γλώσσα
2. Η θρησκεία
3. Η ιστορία
4. Τα ήθη και τα έθιμα (λαϊκή παράδοση)
5. Οι τέχνες

7.2.1 .Η γλώσσα

Όπως γνωρίζουμε οι άνθρωποι των σπηλαίων δεν ήξεραν να γράφουν , διότι δεν είχαν ‘εφεύρει’ την μέθοδο της γραφής ως μέσο επικοινωνίας .Για αυτό άλλωστε δεν διαθέτουμε κανένα γραπτό λόγο που να μας δίνει πληροφορίες για την ζωή τους. Παρ’όλα αυτά έχουν αφήσει πίσω τους σχέδια και ζωγραφιές μέσα σε σπηλιές, πάνω σε βράχους και πέτρες. Άρα μπορούμε να αντιληφθούμε τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούσαν, δηλαδή την γλώσσα τους!

Από την στιγμή που οι άνθρωποι άρχισαν να γράφουν , η γλώσσα τους και γενικότερα ο τρόπος με τον οποίο επικοινωνούν δεν απεικονίζεται σε εικόνες αλλά σε γραπτά κείμενα.

7.2.2. Η θρησκεία

Η ζωγραφική και ιδιαίτερα οι εικόνες μπορούν να απεικονίσουν όλες οι θρησκείες που υπάρχουν στον κόσμο (χριστιανισμός, ισλαμισμός, βουδισμός κ.λπ.). Η θρησκεία είναι ένα πολιτιστικό στοιχείο που διαθέτουμε εμείς οι άνθρωποι και μπορούμε να το αναγνωρίσουμε μέσα από διάφορες εικόνες όπως είναι οι παρακάτω

7.2.3. Ιστορία

Η ιστορικές εξελίξεις ολόκληρου του κόσμου απεικονίζονται σε εκατοντάδες εικόνες και πίνακες ζωγραφικής μεγάλων ζωγράφων και καλλιτεχνών, δηλαδή όλα τα ιστορικά γεγονότα που έχουν γίνει από τον Μεσαίωνα μέχρι και σήμερα. Οι πιο γνωστές επαναστάσεις και πόλεμοι είναι :

- a) Οι περσικοί, που προέκυψαν από τις εκστρατείες των Βασιλέων της Περσίας στην Αρχαία Ελλάδα

- b) Ο πελοποννησιακός, ο οποίος προκλήθηκε από τον ανταγωνισμό της Πελοποννησιακής και της Αθηναϊκής συμμαχίας με ηγέτιδες δυνάμεις τις πόλεις-κράτη Σπάρτη και Αθήνα
- c) Οι εκστρατείες του Μεγάλου Αλεξάνδρου
- d) Οι Ρωμαϊκές κατακτήσεις
- e) Οι ναπολεόντειοι (Γαλλική επανάσταση)
- f) Α' Παγκόσμιος
- g) Β' Παγκόσμιος

7.2.4.Οι τέχνες

Η τέχνη αποτελεί ένα ακόμα πολιτισμικό στοιχείο , το οποίο είναι αρκετά έντονο σε ανεπτυγμένες χώρες και χώρες με ευρέως διαδεδομένο πολιτισμό . Ο κάθε λαός έχει μοναδικούς και εκπληκτικούς καλλιτέχνες που έχουν διακριθεί για τα έργα τους. Όπως έχει αναφερθεί προηγουμένως η τέχνη διακρίνεται σε διάφορα είδη , επομένως υπάρχουν ποικίλες ζωγραφιές μέσα από τις οποίες μπορεί να γίνει αισθητή.

[7.3 Επαγγέλματα μέσα από πίνακες ζωγραφικής](#)

Τα επαγγέλματα διαφέρουν αρκετά το ένα από το άλλο και για αυτό τον λόγο είναι ξεχωριστά για τον κάθε άνθρωπο. Διαφοροποιούνται αρκετά , εφόσον μπορούν να είναι δημιουργικά, απαιτητικά, εξαντλητικά, ακόμη και ψυχαγωγικά. Ο κάθε άνθρωπος σχεδόν σε όλη του την ζωή καταπιάνεται με ένα ή και περισσότερα επαγγέλματα προκειμένου να βγάλει τα προς το ζην, να νιώθει ότι προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο , να ικανοποιηθούν οι δικές του βιοτικές ανάγκες και της

οικογένειάς του και να θέλει να εκφραστεί μέσα από αυτό/ά . Επίσης η ενασχόληση ενός ατόμου με ένα επάγγελμα, μπορεί να οφείλεται σε άλλους παράγοντες , δηλαδή είτε επειδή η εργασία αυτή αρέσει στο άτομο , είτε γιατί είναι αναγκασμένος να την κάνει, επειδή κάποιος άλλος του την έχουν επιβάλλει. Πολλοί καλλιτέχνες μέσα από πίνακες ζωγραφικής και έργα τέχνης έχουν αποτυπώσει αρκετά επαγγέλματα, μερικά από τα οποία είναι προς εξαφάνιση και άλλα διαχρονικά. Παρακάτω απεικονίζονται μερικά από αυτά τα επαγγέλματα

Παρατηρούμε το επάγγελμα του γεωργού , το οποίο είναι διαχρονικό και πολλά άτομα που ζουν σε περιοχές μακριά από την πόλη(επαρχίες) το προτιμούν.

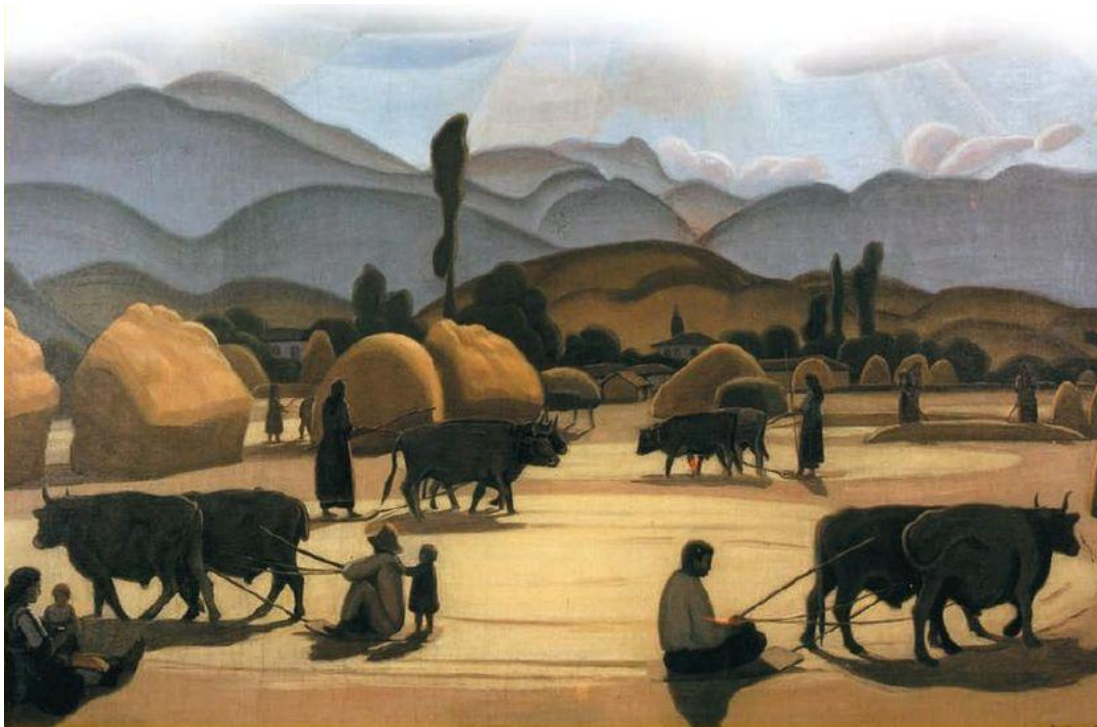

Άλλο ένα ακόμη επάγγελμα το οποίο μπορεί να συνδεθεί πάντα άμεσα με εκείνο του γεωργού είναι ο εργάτης. Δεν είναι σταθερή εργασία και το εισόδημα πολλές φορές μπορεί να είναι μικρό.

Μετά από τη γεωργία μία ακόμη κύρια ασχολία είναι η κτηνοτροφία. Τα άτομα που ασχολούνται με αυτή την εργασία εκτρέφουν ζώα όπως πρόβατα, κατσίκια και αγελάδες, με σκοπό την επιβίωσή τους αλλά και για εμπόριο.

Μέσα από τους πίνακες ζωγραφικής μπορεί να απεικονισθεί ένα ακόμη επάγγελμα που έχει σχέση με την θάλασσα είναι εκείνο του ναυτικού. Μπορεί να διακριθεί ο τύπος των πλοίων που υπήρχαν σε κάθε χρονική περίοδο , όπως και οι δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι ναυτικοί .

Επιπλέον, ένα επάγγελμα που σχετίζεται με την θάλασσα και φαίνεται μέσα στους πίνακες είναι ο ψαράς. Μας δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο ψάρευαν και πουλούσαν τα ψάρια τους.

Θούρακι, Χατζημεταξί, Το ψάρεμα

Φεύγοντας από τα επαγγέλματα που έχουν σχέση με την θάλασσα , πηγαίνουμε σε άλλα που έχουν περισσότερο κοινωνικό χαρακτήρα. Ένα από αυτά είναι εκείνο του δασκάλου, που ο κύριος σκοπός του είναι να διδάξει γραφή και ανάγνωση , να τους μεταβιβάσει τις γνώσεις του από τις εμπειρίες της ζωής του, αλλά και να τους μάθει το ομαδικό πνεύμα .

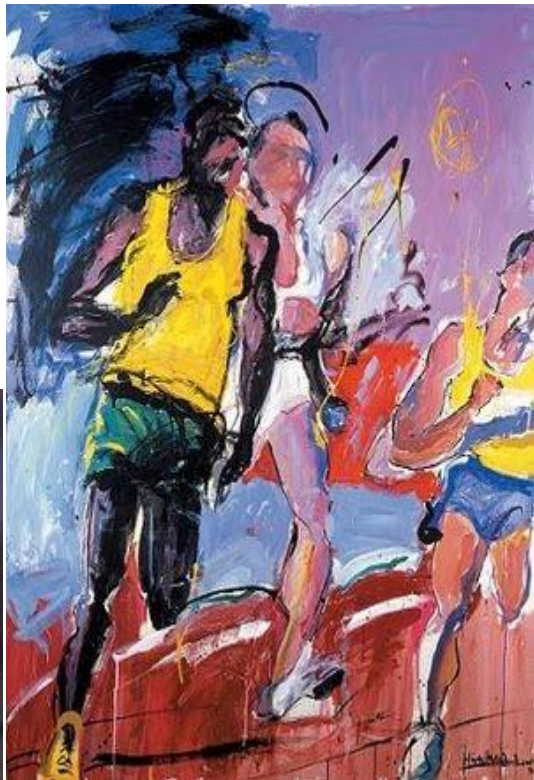

Μέσα από τους πίνακες βέβαια μπορούμε να ανακαλύψουμε παλαιότερα επαγγέλματα τα οποία έχουν εξαφανιστεί. Αυτά είναι ο αμαζάς, ο βαρκάρης, ο μικροπωλητής και ο καστανάς.

Επίσης οι πίνακες ζωγραφικής απεικονίζουν νέα επαγγέλματα που είναι αρκετά διαδεδομένα. Τα σύγχρονα αυτά επαγγέλματα είναι ο αθλητής, ο ραλίστας, ο ιππέας και ο ταξιτζής.

Εν κατακλείδι, το επάγγελμα που αποτύπωσε όλα τα παραπάνω επαγγέλματα είναι ο ζωγράφος. Οι καλλιτέχνες αυτοί έχουν παρουσιάσει και την δικιά τους δουλειά μέσα από τους πίνακές τους.

8. Κοινωνικός Μετασχηματισμός

8.1 Η Γαλλική Επανάσταση

Στο δεύτερο μισό του 18ου αιώνα στην Ευρώπη η φιλοσοφία του Διαφωτισμού οδήγησε στη διαμόρφωση νέων αντιλήψεων για τον κόσμο, οι οποίες στηρίχτηκαν στη λογική και στην πίστη για τη διαρκή ανθρώπινη πρόοδο. Η επιστημονική έρευνα ανοίγει νέους δρόμους, ενώ οι αλλαγές στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές δομές των κρατών είναι πολύ μεγάλες. Η εξέλιξη της τεχνολογίας και οι εφευρέσεις στοχεύουν στην ευτυχία του ανθρώπου και της ανθρώπινης κοινωνίας.

Το πρώτο μισό του 19ου αιώνα ο δυτικός κόσμος γνωρίζει μια σειρά από ριζικές ανακατατάξεις. Η **Γαλλική Επανάσταση** του 1789 ήταν η κοινωνική επανάσταση που κατέργησε την απόλυτη μοναρχία στην Γαλλία γκρεμίζοντας το φεουδαρχικό σύστημα και αντικαθιστώντας το με το καπιταλιστικό, και ώθησε σε αναδιοργάνωση την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Η επανάσταση οργανώθηκε από την ανερχόμενη αστική τάξη, η οποία εμπνευσμένη από τα κηρύγματα των Διαφωτιστών και με κεντρικό σύνθημα το τρίπτυχο «*Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφοσύνη*», θέλησε να βελτιώσει την υπάρχουσα μοναρχία μετατρέποντάς την σε συνταγματική και όχι να την καταργήσει. Στην πορεία όμως, η μοναρχία καταργήθηκε και μετά από

Η Γαλλική Επανάσταση.

περιόδους τρομοκρατίας αλλά και οργάνωσης δίκαιου κράτους, η νεοσύστατη Δημοκρατία καταλύθηκε από τον Ναπολέοντα Βοναπάρτη.

Η Γαλλική Επανάσταση (1789-1796) θέτει νέες βάσεις στην οργάνωση της κοινωνίας, της πολιτείας και του κράτους, καθώς και στη σχέση του ανθρώπου με το κοινωνικό σύνολο. Τα δικαιώματα του ανθρώπου, η ατομική ελευθερία, η έννοια του έθνους και του ελεύθερου πολίτη, η πολιτική αρετή και η συλλογική πρόοδος χαρακτηρίζουν το τέλος του 18ου και την αρχή του 19ου αιώνα. Η ραγδαία εκβιομηχάνιση, που ξεκίνησε από την Αγγλία και στηριζόταν στις συνεχείς προόδους της επιστήμης και της τεχνικής, καθώς και η ανάπτυξη του εμπορίου οδήγησαν σε μια νέα κατανομή του κέρδους και στην κοινωνική άνοδο της αστικής τάξης. Πλήθη κόσμου συγκεντρώνονται στις πόλεις, οι οποίες γνωρίζουν τεράστια ανάπτυξη. Νέοι κόσμοι ανακαλύπτονται και καινούριες αποικίες προστίθενται στα κράτη της Ευρώπης.

Με τον όρο "Νεοκλασικισμός" εννοούμε το ρεύμα της τέχνης που επικράτησε από το 1750 περίπου έως τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα και εξέφρασε το θεωρητικό προβληματισμό της εποχής, την επαναστατική ορμή και τα υψηλά οράματα της κοινωνίας. Σύμφωνα με τις αρχές του Διαφωτισμού, κάθε επιστημονική εξέλιξη θα έπρεπε να οδηγεί τον

άνθρωπο στην
αθωότητα που
χαρακτήριζε τα
πρωτόγονα όντα και
στη δημιουργία ενός
κόσμου στον οποίο θα
κυβερνά ο νόμος της
λογικής και της
ισότητας. Τα έργα

Ο Όρκος των Ορατίων, 1785. Λουί Νταβίντ (1748-1825).

Νεοκλασικισμός εν έτει 1902. John William Godward στον πίνακα "Young Girl Picking Grapes" (Νεαρό κορίτσι μαζεύει σταφύλια).

τέχνης της κλασικής
αρχαιότητας, σύμφωνα με

τη φιλοσοφία της εποχής, θα μπορούσαν να αποτελέσουν το πρότυπο αυτής της θεωρητικής σκέψης. Η μίμηση της αρχαιότητας θα οδηγούσε έτσι στο πλησίασμα της

απλότητας της φύσης, όπου κυριαρχεί το αληθινό, το μέτρο και ο κανόνας, με αποτέλεσμα την ηθική και την πολιτική αναγέννηση της ανθρωπότητας. Η ελληνική τέχνη αναγνωρίζεται ως ο "ιδανικός τύπος" και, μέσα από τη μίμησή της, ο καλλιτέχνης του Νεοκλασικισμού στοχεύει στη μίμηση της φύσης και συνεπώς του ιδεώδους. Ως εκ τούτου, η μίμηση αυτού του "ιδανικού τύπου" μπορεί να διαφυλάξει τις αισθητικές και τις ηθικές αξίες που δε χάθηκαν με το πέρασμα του χρόνου. Το μεγαλείο της ψυχής, η ομορφιά των σωμάτων, οι ηθικές αξίες, η πολιτική αρετή, η μελωδικότητα της γλώσσας, το κλίμα είναι τα στοιχεία στα οποία βασίζεται η τελειότητα των έργων της ελληνικής τέχνης κατά το Βίνκελμαν (J.J. Winckelmann, 1717-1768), τον κυριότερο θεωρητικό του Νεοκλασικισμού. Τα έργα των καλλιτεχνών θα έπρεπε να διαποτίζονται από την "ευγενική απλότητα και το ήρεμο μεγαλείο" των έργων της κλασικής αρχαιότητας. Η ελληνική αλλά και η ρωμαϊκή αρχαιότητα αποτέλεσαν αισθητικά αλλά και ηθικά πρότυπα, και οδήγησαν σε πολλές θεωρητικές διαμάχες, διεκδικώντας τότε η μία και τότε η άλλη τα πρωτεία της τέχνης. Τα κριτήρια εξαρτιόνταν κάθε φορά από τις ιστορικές επιλογές των κοινωνιών. Για παράδειγμα, η δημοκρατική περίοδος της ρωμαϊκής ιστορίας θεωρήθηκε πρότυπο για τη Γαλλική Επανάσταση, ενώ η αυτοκρατορική Ρώμη υπήρξε το πρότυπο της ναπολεόντειας Γαλλίας.

Για τους νέους καλλιτέχνες της Γαλλίας, της Αγγλίας και της Γερμανίας το ταξίδι στη Νότια Ευρώπη αποτελούσε μέρος της εκπαίδευσής τους. Αρχιτέκτονες, ζωγράφοι, γλύπτες ταξίδευαν στις κοιτίδες των αρχαίων πολιτισμών και τροφοδοτούσαν τη φαντασία τους, ενώ ταυτόχρονα επιδίδονταν σε μια λεπτομερή μελέτη των αρχαιοτήτων. Παράλληλα, οι αρχαιολογικές ανασκαφές στην Ηράκλεια και την Πομπηία έφεραν στην επιφάνεια νέα ευρήματα και συνεπώς νέες ευκαιρίες μελέτης των αρχαιότερων πολιτισμών. Η προσέγγιση της κλασικής αρχαιότητας συνοδευόταν από την πίστη στα σύγχρονα ιδανικά και στη σύγχρονη πραγματικότητα των εθνών, που διαμορφώθηκαν στην αρχή του 19ου αιώνα.

8.2 Εργατική Πρωτομαγιά

Η πρώτη του Μάη είναι αργία και είναι παγκοσμίως γνωστή ως «εργατική πρωτομαγιά» ενώ είναι συνυφασμένη με διαδηλώσεις και κινητοποιήσεις. Λίγοι ωστόσο γνωρίζουν πραγματικά την ιστορική σημασία της συγκεκριμένης ημέρας.

Η Πρωτομαγιά είναι ημέρα μνήμης για μία εξέγερση που γράφτηκε με μελανά γράμματα στις σελίδες της παγκόσμιας ιστορίας και έμεινε γνωστή ως «η σφαγή του Χάιμάρκετ».

Την Πρωτομαγιά του 1886, τα εργατικά συνδικάτα στο Σικάγο ξεσηκώθηκαν διεκδικώντας το 8ωρο και καλύτερες συνθήκες εργασίας με σύνθημα «Οχτώ ώρες δουλειά, οχτώ ώρες ανάπαυση, οχτώ ώρες ύπνο». Τουλάχιστον 400.000 άνθρωποι συμμετείχαν στις απεργίες που γίνονταν σε όλη την χώρα και πάνω από 80.000 στο Σικάγο.

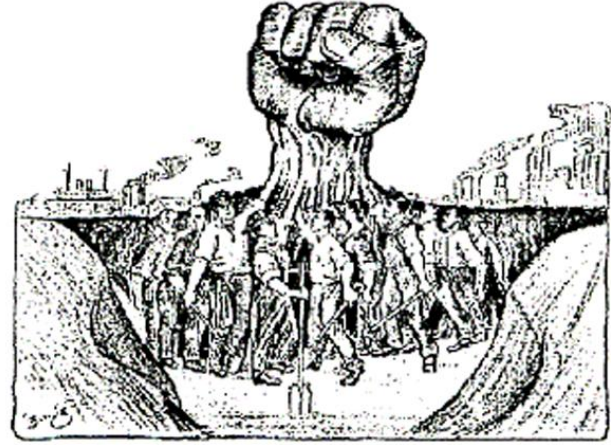
Οι διαδηλώσεις κράτησαν μερικές μέρες, ωστόσο στις 4 Μαΐου, κατά τη διάρκεια μίας πορείας για τα προαναφερθέντα αιτήματα, στην πλατεία Χάιμαρκετ στο Σικάγο, κάποιος πέταξε έναν αναμμένο δυναμίτη στην αστυνομία που βρισκόταν γύρω από την πορεία. Το αποτέλεσμα ήταν να σκοτωθούν 7 αστυνομικοί και 4 διαδηλωτές, ενώ υπήρξαν και περισσότεροι από 70 τραυματίες από την έκρηξη αλλά και τις μετέπειτα συγκρούσεις με την αστυνομία.

Στην Ελλάδα η πρώτη διαδήλωση της Πρωτομαγιάς έγινε το 1892 και το 1893 όταν περίπου 2.000 εργαζόμενοι κατέβηκαν στους δρόμους ζητώντας οχτάωρο, Κυριακή

αργία και κρατική ασφάλιση στα θύματα εργατικών ατυχημάτων. Η μέρα έχει θεσπιστεί ως αργία και όλες οι υπηρεσίες και οι επιχειρήσεις παραμένουν κλειστές.

Παράλληλα, τον Μάιο του 1936 οι καπνεργάτες της Θεσσαλονίκης, μετά την απόρριψη των αιτημάτων τους, κατέλαβαν ένα εργοστάσιο και η διαμαρτυρία συνεχίστηκε με συμπαράσταση καπνεργατών από άλλα

εργοστάσια. Εναντίον τους κινήθηκε τόσο η αστυνομία όσο και ο στρατός, ενώ κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων έχασαν τη ζωή τους 8 εργάτες από τους πυροβολισμούς χωροφυλάκων.

Στον αντίποδα ωστόσο έχουμε τη γιορτή των λουλουδιών και της Άνοιξης, την αρχαία Πρωτομαγιά, η οποία πήρε σιγά-σιγά κι επίσημη μορφή. Τα λεγόμενα Ανθεστήρια, η γιορτή των λουλουδιών, ήταν η πρώτη επίσημη γιορτή ανθέων των Ελλήνων, η οποία ιδρύθηκε πρώτα στην Αθήνα και στη συνέχεια και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας, όπου κατά την τελετή κατευθύνονταν προς τα ιερά πομπές με κανηφόρες, που κουβαλούσαν λουλούδια.

Η Εργατική Πρωτομαγιά είχε αντίκτυπο και στη τέχνη .Χαρακτηριστικό παράδειγμα

αποτελεί ο παρακάτω πίνακας ζωγραφικής που έγινε σύμβολο των κοινωνικών αγώνων που σήμερα, μάλλον, πρέπει να επαναληφθούν για να διατηρηθούν τα όσα κατακτήθηκαν. Ο δημιουργός του είναι ο Ιταλός μεταϊμπρεσιονισμός ζωγράφος, ο Giuseppe Pellizza da Volpedo (1868-1907), ο οποίος γεννήθηκε και πέθανε στο Volpedo της Βορείου Ιταλίας, στην περιοχή του Πεντεμόντιου. Το επικό έργο, που απεικονίζει μία μαζική διαδήλωση και φέρει τον τίτλο "Η τέταρτη τάξη", αποτελεί αντανάκλαση των αγροτικών εξεγέρσεων εναντίον των άλλοτε ισχυρών.

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

<http://www.slideshare.net/sidarieva/ss-17727764#>

<http://www.pi-schools.gr/hdrc/programs/trends/ergasies/collabor5.htm>

<http://www.dimosmakrakomis.gov.gr/episkeptes/laiki-paradosi>

<http://www.inarcadia.gr/edu/pe/ergasies/ds-perdik02/perdik3.htm>

http://www.innerwork.gr/koin_bin/paradosi.htm

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%B9%CF%8C%CE%B6%CE%B7%CF%82>

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%98%CE%B5%CF%8C%CF%86%CE%B9%CE%BB%CE%BF%CF%82_%CE%9A%CE%B5%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%AC%CF%82_-

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CE%B1%CF%84%CE%B6%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CF%87%CE%B1%CE%AE%CE%BB>

: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C111/62/475,1800/>

<http://users.hol.gr/~kokkonis/courses/19-art/neoclas.htm>

[http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%B5%CE%BF%CE%BA%CE%BB%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_\(%CE%B6%CF%89%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CE%AE](http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%B5%CE%BF%CE%BA%CE%BB%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_(%CE%B6%CF%89%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CE%AE)

: **Τι γιορτάζουμε την Πρωτομαγιά και πώς καθιερώθηκε ο όρος «εργατική» | Ειδήσεις και νέα με**

άποψη <http://www.iefimerida.gr/node/102916#ixzz2ygcA73wZ>

<http://annagelopoulos.blogspot.gr/2012/05/1900.html>

<http://www.zografiki.gr/index.php/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BD%CE%B5%CE%BF%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B6%CF%89%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82>

<http://zografiki.gr/>

<http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/1993/11/14111993.pdf>

http://to-paliatzidiko.blogspot.gr/2012/03/blog-post_5919.html

http://www.loutrakiblog.gr/2011/04/blog-post_1833.html

http://aliartos-city.blogspot.gr/2010/07/blog-post_3102.html